Avropa İttifaqının Azərbaycanın Lənkəran-Astara İqtisadi Rayonuna Dəstəyi

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI LERİK RAYONUNUN 2024-2026-Cİ İLLƏR ÜÇÜN İNKİŞAF PLANI (LƏNKƏRAN-ASTARA İQTİSADİ RAYONU)

Avropa İttifaqı tərəfindən maliyyələşdirilir

Layihə WEglobal və onun konsorsium tərəfdaşları tərəfindən həyata keçirilir

TABLE OF CONTENTS

AKRONİMLƏR VƏ QİSALTMALAR 4
1. QİSA XÜLASƏ 5
2. MÖVCUD VƏZİYYƏTİN TƏHLİLİ 7
2.1. Rayon haqqında ümumi məlumat..7
2.2. Əldə olunmuş nailiyyətlər 9
2.3. Mövcud çağırışlar..19
2.4. GZİT təhlili..26
3. PLANIN HƏDƏF GÖSTƏRİCİLƏRİ..27
4. PLANIN MƏQSƏDLƏRİ VƏ PRİORİTET İSTİQAMƏTLƏRİ..28
4.1. Planın məqsədi 28
5. PLANIN DAYANIQLI İNKİŞAF MƏQSƏDLƏRİNƏ UYĞUNLUĞU..31
6. PLANIN MALİYYƏLƏŞDİRMƏ MƏNBƏLƏRİ VƏ MEXANİZMLƏRİ 34
7. PLANIN İCRASI, MONİTORİNQİ VƏ QİYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ MEXANİZMLƏRİ 34
8. PLANIN HƏYATA KEÇİRİLMƏSİNƏ DAİR TƏDBİRLƏR PLANI..35
I ƏLAVƏ 46
II ƏLAVƏ 47
III ƏLAVƏ 48
IV ƏLAVƏ..49

AKRONİMLƏR VƏ QİSALTMALAR

AAYDA	**Azərbaycan Avtomobil Yolları Dövlət Agentliyi**
ADSEA	Azərbaycan Dövlət Su Ehtiyatları Agentliyi
Aİ	Avropa İttifaqı
AİB	Asiya İnkişaf Bankı
AİŞ	Azərbaycan İnvestisiya Şirkəti
AKİA	Aqrar Kredit və İnkişaf Agentliyi
AQUPDK	Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi
AXA	Aqrar Xidmətlər Agentliyi
ATT ASC	“Aqrar Tədarük və Təchizat” Açıq Səhmdar Cəmiyyəti
ATM	Aqrar Tədqiqatlar Mərkəzi
AYİB	Avropa Yendənqurma və İnkişaf Bankı
Azərişıq	"Azərişıq" Açıq Səhmdar Cəmiyyəti
AZPROMO	Azərbaycan Respublikasının İxracın və İnvestisiyaların Təşviqi Agentliyi
BMT	Birləşmiş Millətlər Təşkilatı
BMTİP (UNDP)	Birləşmiş Millətlər Təşkilatının İnkişaf Proqramı
BOEM	Bərpa Olunan Enerji Mənbələri üzrə Dövlət Agentliyi
DAİM	Dövlət Aqrar İnkişaf Mərkəzi
DB	Dünya Bankı
DİM	Dayanaqlı İnkişaf Məqsədi
DSK	Dövlət Statistika Komitəsi
DTA	Dövlət Turizm Agentliyi
DVX	Dövlət Vergi Xidməti
ƏƏSMN	Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiə Nazirliyi
ƏMDX	Əmlak Məsələləri Dövlət Xidməti
ƏN	Ədliyyə Nazirliyi
EN	Energetika Nazirliyi
ETN	Elm və Təhsil Nazirliyi
ETSN	Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi
GİN	Gənclər və İdman Nazirliyi
GZİT (SWOT)	Güclü tərəflər, zəif tərəflər, imkanlar və təhlükələrin təhlili
İETİ	İqtisadi Elmi-Tədqiqat İnstitutu
İN	İqtisadiyyat Nazirliyi
İN LRB	İN-in Lənkəran Regional Bölməsi
İR	İqtisadi Rayon
KOBİA	Kiçik və Orta Biznesin İnkişafı Agentliyi
KTN	Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi
MdN	Mədəniyyət Nazirliyi
MN	Maliyyə Nazirliyi
QHT	Qeyri-hökumət təşkilatı
RİH	Rayon İcra Hakimiyyəti
RİNN	Rəqəmsal İnkişaf və Nəqliyyat Nazirliyi
RİP	Rayon İnkişaf Planı
SİF	Sahibkarlığın İnkişaf Fondu
SN	Səhiyyə Nazirliyi
VXSİDA	Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Vətəndaşlara Xidmət və Sosial İnnovasiyalar üzrə Dövlət Agentliyi

1. QİSA XÜLASƏ

Hazırda Azərbaycan Respublikasında həyata keçirilən regional inkişaf siyasəti, müvafiq istiqamətdə qlobal trendlər, milli və yerli xüsusiyyətlər nəzərə alınmaqla, ölkədaxili regionların, o cümlədən rayonların, şəhərlərin, qəsəbələrin və kəndlərin, dayanıqlı, tarazlı və inklüziv inkişafının təmin olunması üçün əlverişli mühitin yaradılmasını nəzərdə tutur. Belə ki, regionların sosial-iqtisadi inkişafı məqsədilə qəbul edilmiş dövlət proqramları və onların yerlərdə uğurla icra olunması nəticəsində regionlarda şəhər, qəsəbə və kəndlərin siması köklü şəkildə dəyişmiş, regionların inkişaf potensialı güclənmiş, infrastruktur təminatı və biznes mühiti yaxşılaşmış, sosial xidmət sahələri inkişaf etmiş və əhalinin rifah səviyyəsi yüksəlmişdir.

Eyni zamanda, aparılmış təhlillər zamanı məlum olmuşdur ki, qeyd olunan istiqamətlərdə son dövrlər ölkədə əldə olunmuş nailiyyətlərlə yanaşı, paytaxtla - regionlar, şəhər yerləri ilə kənd yerləri, regionların özləri, eləcə də əlverişsiz coğrafi şəraitə malik bölgələr arasında sosial-iqtisadi inkişaf səviyyəsinə görə fərqlər mövcuddur.

Mütərəqqi dünya təcrübəsi göstərir ki, regional inkişaf siyasətinin səmərəliliyinin artırılmasında ölkə üzrə ümumi regional inkişaf proqramlarının və digər siyasət sənədlərinin hazırlanıb tətbiq olunması ilə yanaşı, rayonlar, şəhərlər, qəsəbələr və kəndlər üzrə də bütün səviyyələrdə əlaqələndirilmiş inkişaf planları hazırlanıb həyata keçirilir. Bu onunla şərtlənir ki, belə planlar hər bir regionun, şəhərin, rayonun, qəsəbənin və kəndin yerli xüsusiyyətlərini nəzərə almağa, onların inkişafı üçün daha uyğun yanaşmaların və həllərin tətbiqinə imkan yaradır.

Bu məqsədlə hazırlanmış "Lerik rayonunun İnkişaf Planı"nın ***əsas hədəfi*** qlobal trendlər, milli və yerli xüsusiyyətlər nəzərə alınmaqla, 2024-2026-cı illərdə Lerik rayonunun iqtisadi potensialının gücləndirilməsi, bu potensialın daha dolğun və səmərəli istifadəsini təmin etməklə rayonun sosial-iqtisadi inkişafının sürətləndirilməsi və dayanıqlılığının artırılmasına nail olmaqdır.

“Lerik rayonunun İnkişaf Planı” (bundan sonra - Plan) hazırlanarkən Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2021-ci il 6 mart tarixli 1294 nömrəli Fərmanı ilə təsdiq edilmiş “Dövlət proqramlarının tərtibi, icrası, monitorinqi və qiymətləndirilməsi Qaydası”nın tələbləri gözlənilmiş, Azərbaycanda və digər qabaqcıl ölkələrdə müvəffəqiyyətlə tətbiq olunan mütərəqqi ***metodoloji yanaşmalardan*** istifadə edilmişdir. Belə ki, Lerik rayonunun inkişafının diaqnostikasının aparılması məqsədilə statistik, inzibati və indiyədək hazırlanmış (ikincili) məlumatlar masaüstü tədqiqat yolu araşdırılaraq ilkin nəticələr formalaşdırılmış, eləcə də, məlumatların toplanılması və təhlil edilməsi məqsədilə rayonda ***fokus qrup*** (müzakirə qrupları) və ***iştiraklı yanaşma metodologiyasına*** əsaslanan “Diaqnostik Seminar” görüşləri təşkil edilmiş, həmçinin, görüşlər zamanı “GZİT (SWOT)”, “Problem ağacı” və “Müqayisəli təhlil” metodlarından istifadə edilərək əldə edilən nəticələr əsasında Rayon İnkişaf Planı və həyata keçirilməsi nəzərdə tutulan Tədbirlər Planı hazırlanmışdır.

Plan 4 əsas hissədən ibarətdir:

- **Mövcud vəziyyətin təhlili -** rayon haqqında ümumi məlumatlar, sosial-iqtisadi inkişaf göstəriciləri, ötən dövr ərzində rayonda əsas sahələr üzrə (kənd-təsərrüfatı, sənaye, sahibkarlığın inkişafı, turizm, məşğulluq, fiziki və sosial infrastruktur,

ekoloji vəziyyət və ətraf mühit) əldə edilmiş nailiyyətlər, eləcədə mövcud çağırışlar əks olunmuşdur.

- **Planın hədəfləri, məqsədləri və prioritet istiqamətləri -** rayonda sosial-iqtisadi və ekoloji sahələrdə mövcud vəziyyətin diaqnostik təhlilinə və "Azərbaycan Respublikasının 2022–2026-cı illərdə sosial-iqtisadi inkişaf Strategiyası"-nın milli prioritetlərinə əsaslanaraq planın əhatə etdiyi dövrdə rayonun inkişafına ümumi baxış, planın missiyası və hədəf göstəriciləri, eləcə də rayonunun sosial-iqtisadi inkişafının sürətləndirilməsinə və dayanıqlılığının artırılmasına nail olunması üçün 8 prioritet istiqamət barədə məlumatlar əks olunmuşdur.
- **Planın maliyyələşdirmə mənbələri, monitorinqi və qiymətləndirilməsi -** planda icrası nəzərdə tutulan tədbirlərin müxtəlif mənbələr (dövlət büdcəsi, əsas fondlar, investisiyalar, kreditlər, qrantlar və s.) hesabına maliyyələşdirilməsi, eləcə də tədbirlər üzrə ilkin, aralıq və yekun nəticələrin monitorinqinin və qiymətləndirilməsinin aparılması barədə məlumatlar əks olunmuşdur.
- **Tədbirlər Planı -** prioritet istiqamətlər üzrə müəyyənləşdirilən tədbirlər, onların icrasına məsul olan icraçı qurumlar, icra müddətləri və nəticə indikatorları barədə məlumatlar əks olunmuşdur.

Plan hazırlanarkən davamlı inkişaf prinsipləri, o cümlədən BMT-nin "Dünyamızın transformasiyası: 2030-cu ilədək dayanıqlı inkişaf Gündəliyi" ilə müəyyən olunan Dayanıqlı İnkişaf Məqsədləri, "Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafa dair Milli Prioritetlər", "Azərbaycan Respublikasının 2022–2026-cı illərdə sosial-iqtisadi inkişaf Strategiyası", regionların sosial-iqtisadi inkişafı ilə əlaqədar qəbul olunmuş proqramlar, digər əlaqədar dövlət proqramları və siyasət sənədləri, Azərbaycan Respublikası ilə beynəlxalq tərəfdaşlar (BMT, DB, Aİ, AYİB, AİB və s.) arasında imzalanmış əməkdaşlıq sazişləri və həyata keçirilən layihələrin təcrübələri nəzərə alınmışdır.

Lokal səviyyədə hazırlanmış Plan rayonda mövcud sosial-iqtisadi və ekoloji vəziyyətin daha detallı təhlil edilməsinə, çatışmazlıqların müəyyənləşdirilməsinə, mövcud çağırışların həlli üçün çevik və adekvat cavab tədbirlərinin görülməsinə şərait yaratmaqla, müvafiq zaman çərçivəsində prioritet istiqamətlər üzrə müəyyən edilmiş hədəflərə çatmağı özündə ehtiva edir.

2. MÖVCUD VƏZİYYƏTİN TƏHLİLİ

2.1. Rayon haqqında ümumi məlumat

Lerik rayonu 1930-cu ilin avqust ayının 8-də təşkil edilmiş və 1938-ci ilin yanvar ayınadək mərkəzi Qosmalıan kəndi olmaqla Zuvand rayonu adlanmışdır. Rayon Azərbaycan Respublikasının cənub-şərqində İran İslam Respublikası ilə sərhəddə (sərhəd zolağının uzunluğu 49,5 km-dir), dağlıq ərazidə yerləşir. Lerik rayonunun ərazisi Talış silsilə dağlarının əhatəsindədir, cənub və cənub-qərbdə Yardımlı, şimal-şərqdə Masallı, şərqdə Lənkəran, cənub-şərqdə Astara rayonları ilə həmsərhəddir. Ən yüksək dağ zirvələri Kömürköy (2493 metr) və Qızyurdudur (2433 metr). Rayonun ərazisində "Zuvand dövlət Təbiət yasaqlığı" və "Rvarud Dövlət Təbiət Yasaqlığı" fəaliyyət göstərir. Rayon mərkəzi paytaxt Bakı şəhərindən 323 km, Lənkəran şəhər mərkəzindən isə 52 km uzaqlıqdadır.

Territorial division of Lankaran-Astara economic district

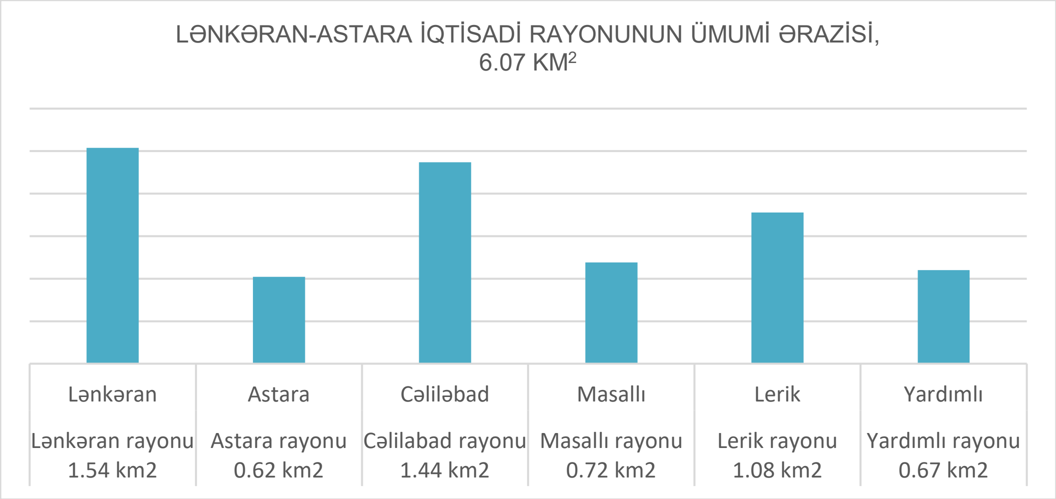

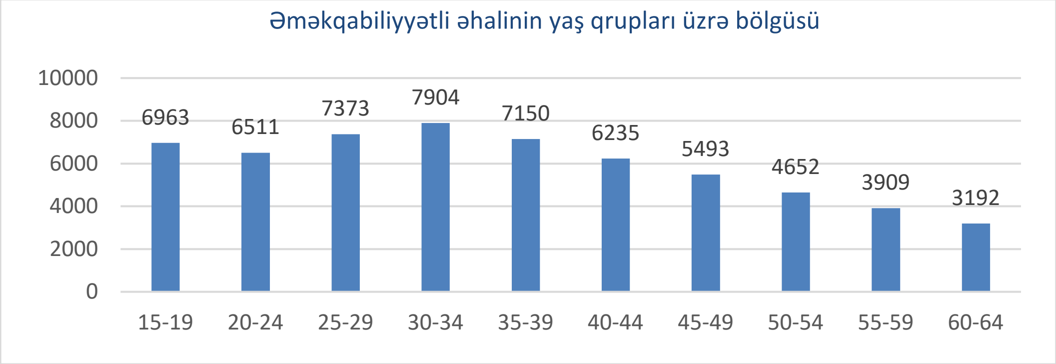

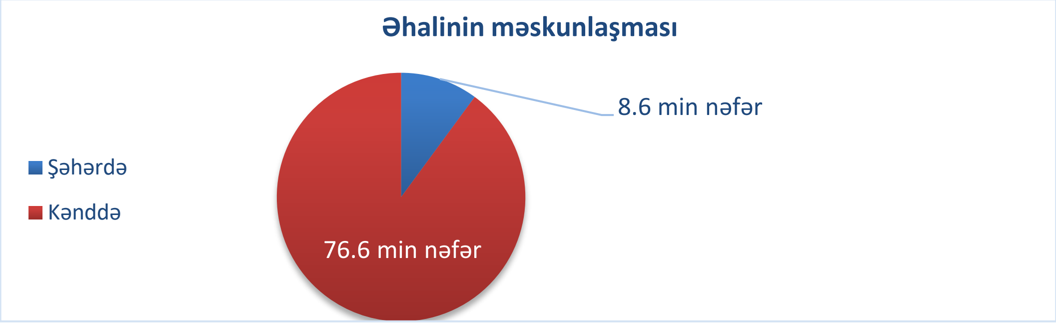

2022-ci ilin əvvəlinə olan məlumatlara görə, Lerik rayonunun ərazisi 1084 km2, əhalisi 85,2 min nəfərdir ki, onun da 69,1 %-i əmək qabiliyyətli yaşdadır. Əhalinin orta sıxlığı 1 km2-də 79 nəfər təşkil edir. Ərazidə 40,3 min hektar meşə örtüyü (ümumi ərazinin 37%-i) vardır. Rayonda 1 şəhər, 161 kənd var, 29 kənd ərazi icra nümayəndəliyi və 29 bələdiyyə qurumu fəaliyyət göstərir. Əhalinin 10,1%-i şəhərdə, qalanı isə kəndlərdə məskunlaşmışdır. Eyni zamanda, əhalinin 49,7 faizini kişilər, 50,3 faizini isə qadınlar təşkil edir. Rayonda Bayraq muzeyi, "Tarix-diyarşünaslıq" muzeyi və onun "Uzunömürlülər" filialı, Heydər Əliyev Mərkəzi, eləcə də, mərkəzləşdirilmiş kitabxana sistemi, (60 kitabxana, şəhərdə bir mərkəzi kitabxana, bir Uşaq kitabxanası), 11 mədəniyyət evi, 58 klub, 1 rəsm qalereyası, 2 ibtidai musiqi məktəbi fəaliyyət göstərir. Rayon üzrə 173 tarixi abidə qeydə alınmışdır. Bunlardan 42-si ölkə, 131-i isə yerli əhəmiyyətli abidələrdir. Rayonda qeydiyyatdan keçmiş qeyri-hökumət təşkilatlarının sayı 12-dir.

Ərazisinin böyük hissəsinin dağlıq olması səbəbindən rayon əhalisinin əsas məşğuliyyəti heyvandarlıq və əkinçilikdir. Bununla yanaşı, rayonda kənd təsərrüfatı məhsullarının emalı və tikinti materiallarının istehsalı kimi bəzi sənaye sahələri də inkişaf etdirilir. Həmçinin, təhlillər göstərir ki, ecazkar təbiətə malik olan Lerik rayonunda turizmin inkişafı əvvəlki illərə nisbətən artmaqdadır.

Lerik rayonunun inzibati və məskunlaşma xəritəsi

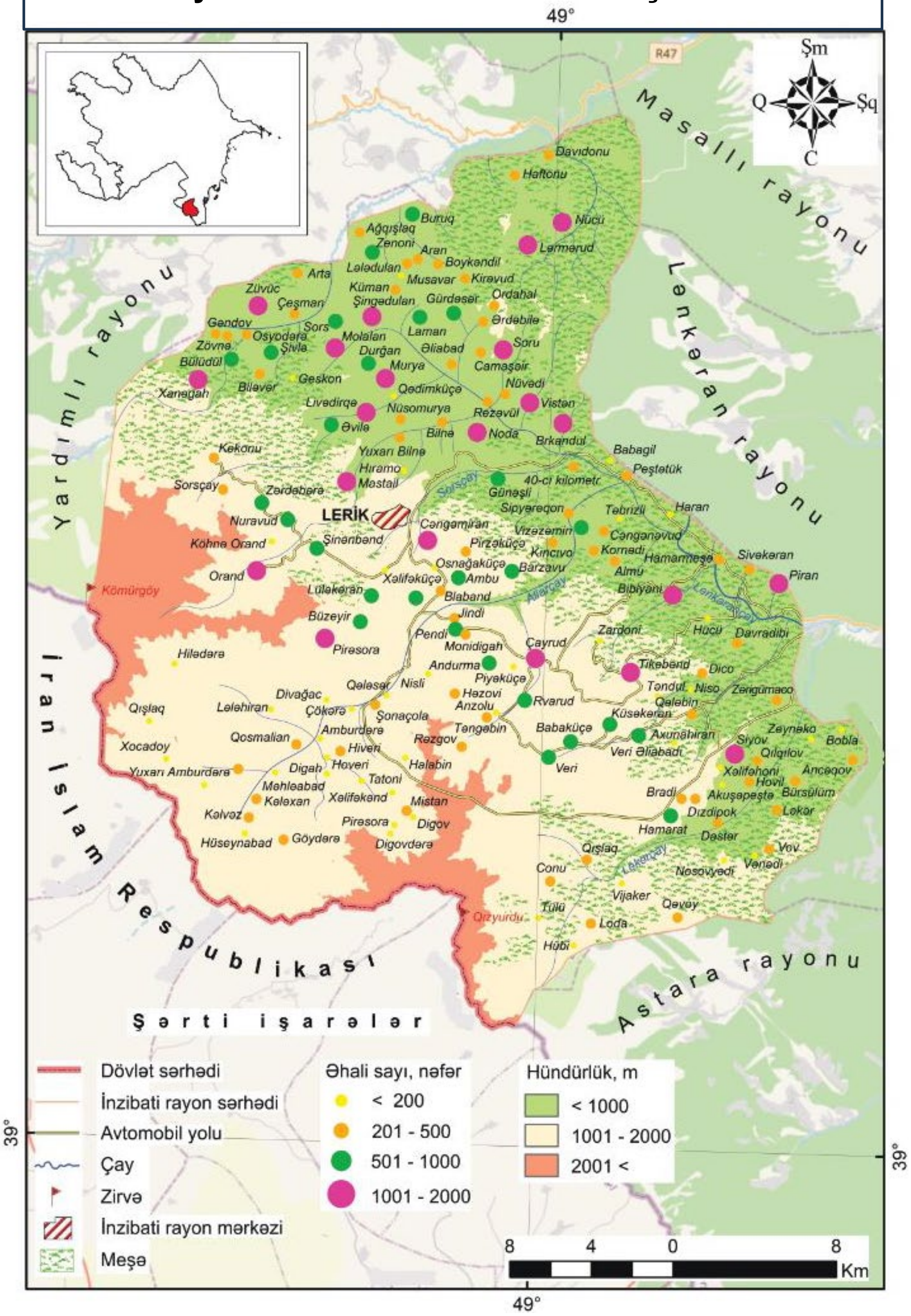

__Qeyd:__ Lerik rayonunda əhalinin 55,6%-i 1000-2000 m, digər 44,4%-i isə 500-1000 m arasında yüksəklikdə məskunlaşmışdır. Əhalisinin sayı 200 nəfərdən az olan 42 kənd var.

2.2. Əldə olunmuş nailiyyətlər

Son illərdə rayonda iqtisadiyyatın prioritet sahələrinin inkişaf etdirilməsi, eləcə də, müasir yolların inşası, su xətlərinin çəkilməsi, qazlaşdırmanın əhatə dairəsinin genişləndirilməsi, elektrik enerjisi təchizatının yaxşılaşdırılması, mövcud istehsal və xidmət, o cümlədən təhsil və səhiyyə müəssisələrinin, turizm-istirahət və infrastruktur obyektlərinin modernləşdirilməsi və yenilərinin yaradılması, yeni iş yerlərinin açılması, abadlıq-quruculuq işləri aparılması istiqamətində nəzərəçarpan işlər görülmüşdür.

Bu dövrdə rayonda bir sıra ucqar kəndlərə ilk dəfə olaraq asfalt yollar, qaz və su xətləri çəkilmişdir. Rayonda sosial-iqtisadi inkişafın davamlı xarakter alması əhalinin yaşayış şəraitinin xeyli yaxşılaşmasına da səbəb olmuşdur.

Rayonun sosial-iqtisadi göstəricilərinə nəzər salsaq, 2022-ci il ərzində rayonda ümumi məhsul buraxılışının (141554,9 min manat) 60,0%-i kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı və balıqçılıq, 26,8%-i ticarət və nəqliyyat vasitələrinin təmiri, 5,4%-i tikinti, 5,2%-i sənaye, 2,1%-i nəqliyyat və anbar təsərrüfatı, 0,4%-i informasiya və rabitənin payına düşmüşdür.

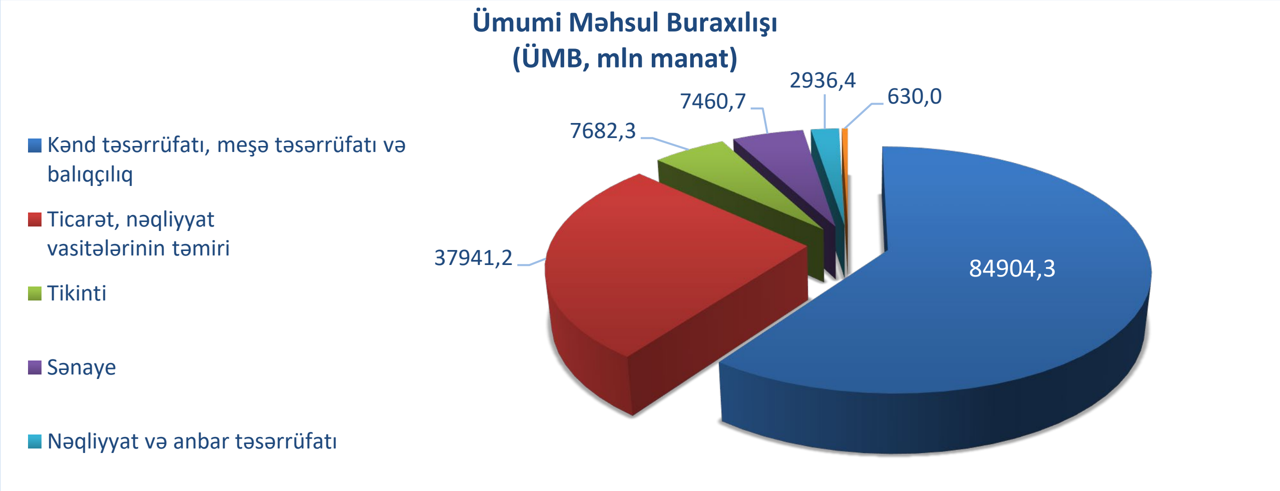

Rayonda sosial-iqtisadi inkişafın sürətləndirilməsi üçün ilkin şərtlər mövcuddur. Bunlara mövcud yeraltı və yerüstü sərvətləri, insan resurslarını, istehsal-texniki potensialı və zəruri infastruktur sahələrinin müəyyən səviyyədə inkişafını aid etmək olar.

Kənd təsərrüfatı

Rayon iqtisadiyyatının əsasını təşkil edən kənd təsərrüfatında 2022-ci ildə 84904,3 min manat dəyərində məhsul istehsal olunmuşdur ki, onun da 26 597,8 min manatı əkinçiliyin, 58 306,5 min manatı isə müvafiq olaraq heyvandarlığın payına düşür. Rayonda mövcud olan kənd təsərrüfatına yararlı torpaq sahəsi 52568 ha və ya ümumi torpaq sahəsinin (108400 ha) 48.5 %-ni təşkil edir ki, bunun da təqribən 11%-i əkinçilik üçün istifadə olunur.

Ümumi məhsul buraxılışı, 84904,3 mln. manat

- Heyvandarlıq, 68,7%
- Əkinçilik, 31,3%

K/t-na yararlı torpaq sahəsi, 52568 ha → Əkinçilik üçün istifadə olunan ərazi 5782,5 ha (11%)

2022-ci ildə 5469,4 ha sahədə kənd təsərrüfatı məhsulları əkilmişdir: dənlilər və dənli paxlalı bitkilər - 3058 ha (56%); kartof - 1537 ha (28%); tərəvəz - 343 ha (6%); bağlar və giləmeyvəliklər -531,4 ha (10%). 2022-ci ildə rayonda 2864 hektar sahədə biçin işləri həyata keçirilmiş, 6760 ton taxıl əldə edilmiş, hər hektara orta məhsuldarlıq 23,6 sentner olmuş, 1537 ha sahədən 22286,5 ton kartof, 45 ha sahədən 584,3 ton sarımsaq, 200 ha sahədən 2578 ton soğan, 28,5 hektar sahədən 369,1 ton kələm, 30 ha sahədən 387 ton xiyar, 39,5 ha sahədən 517,5 ton pomidor istehsal olunmuşdur. 2022-ci ildə rayonda iribuynuzlu mal-qaranın sayı 38969 baş, qoyun və keçilərin sayı isə 103902 baş olmuşdur.

Lerik rayonunun iqtisadi xəritəsi

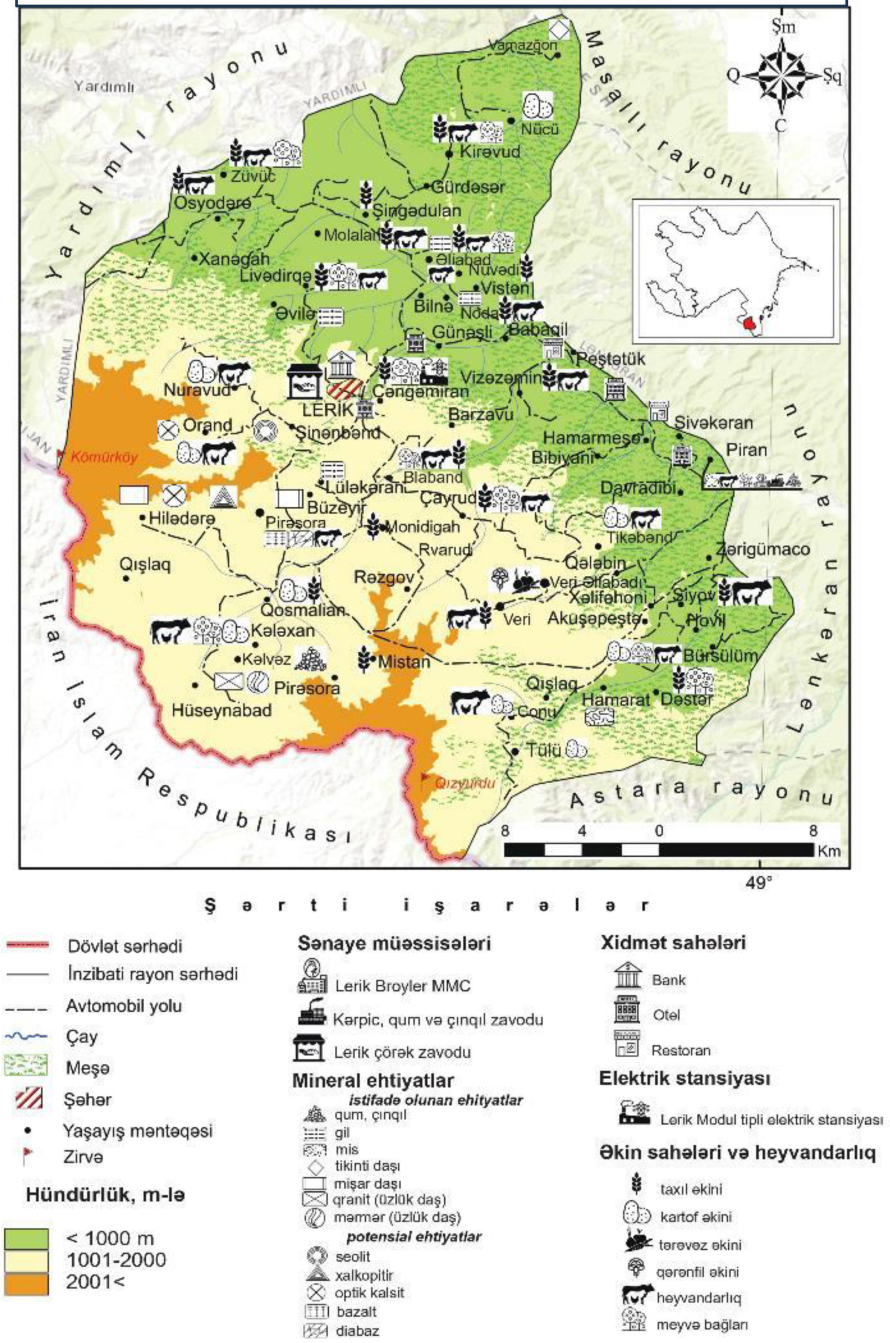

Təsərrüfatlarda 4233 ton ət, 23743 ton süd, 7930 min ədəd yumurta və 218 ton yun istehsal olunmuşdur.

2022-ci ildə rayonda əkilmiş kənd-təsərrüfatı məhsulları

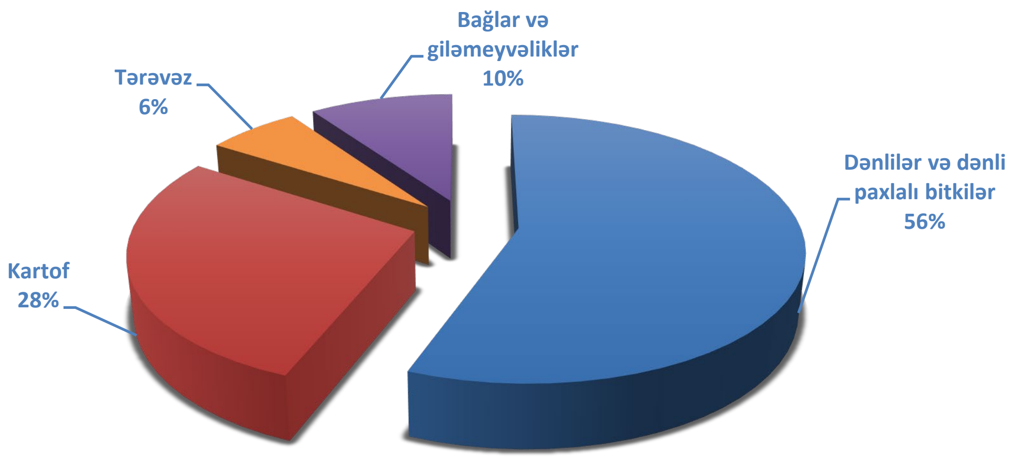

2022-ci ildə rayonda istehsal olunan əkinçilik məhsulları

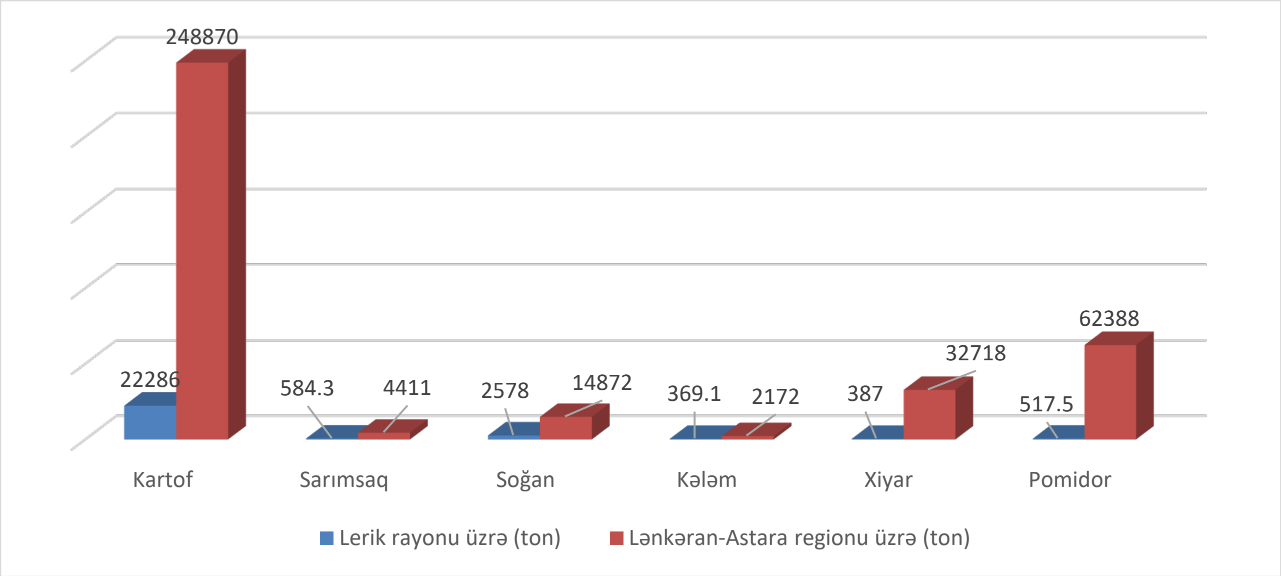

2022-ci ildə rayonda istehsal olunan heyvandarlıq məhsulları

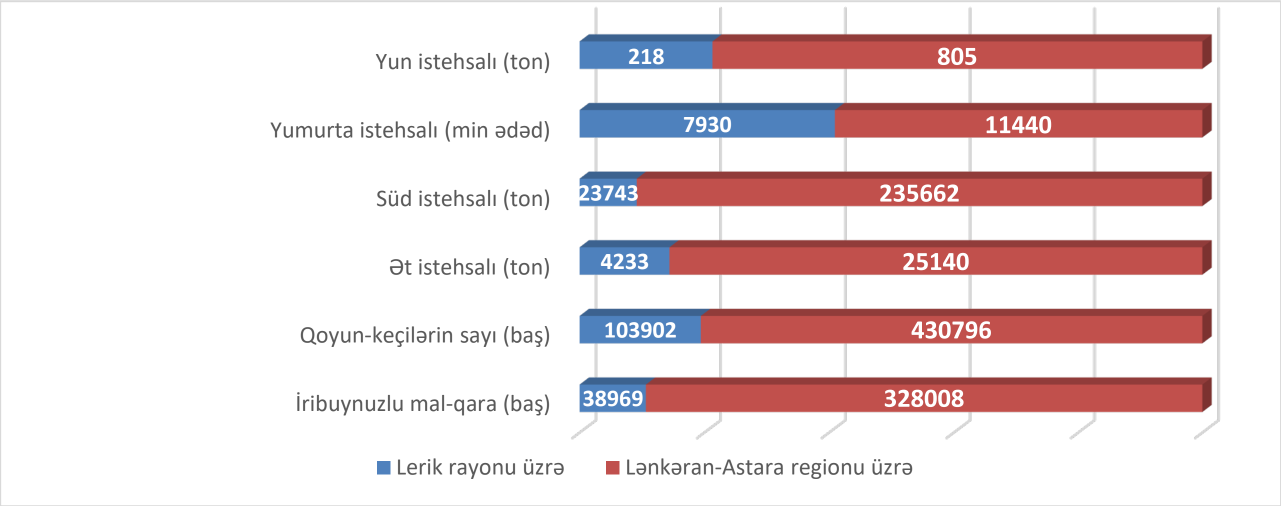

Alma və kartof istehsalı rayon əhalisinin gəlirlərinin artırılması və bütövlükdə rayonun kənd təsərrüfatının inkişaf etdirilməsi üçün ənənəvi və perspektivli sahələrdir. Aparılmış təhlillər göstərir ki, Lənkəran-Astara iqtisadi rayonuna daxil olan inzibati rayonlar üzrə alma bağlarının (474,7 ha) 53,2 %-i, kartof üzrə əkin sahəsinin (10209 ha) 15 %-i Lerik rayonunun payına düşdüyü halda, burada almanın yalnız 25 %-i (regionda 2-ci sırada), kartofun isə 8,9 %-i (regionda 2-ci sırada) istehsal olunur.

Sənaye

Rayon istehsal olunan sənaye məhsullarının həcminə görə (7460,7 mln) regionda 5-ci yerdə qərarlaşmışdır. Eyni zamanda, Lənkəran-Astara iqtisadi rayonu üzrə fəaliyyət göstərən 130 sənaye müəssisəsindən 7-si Lerik rayonunun payına düşmüşdür. Rayonun əsas aparıcı biznes subyektləri Piran kəndində yerləşən "Kaspi-star" MMC (zavod kərpic, qum-çınqıl, üzlük daşların istehsalı ilə məşğuldur), "Lerik-broyler" nişanı ilə tanınan broyler fabriki (müəssisə saatda 6 min ədəd toyuq, həftədə 132 min ədəd cücə istehsal etmək gücünə malikdir) və çörək istehsalı müəssisəsidir (Lənkəran-Lerik yolunun 37-ci km-də yerləşir). Digər sənaye müəssisələri (elektrik paylayıcı şəbəkə, qaz istismarı sahəsi, su-kanal sahəsi və modul tipli elektrik stansiya) rayonda müvafiq sahələr daimi fəaliyyət göstərirlər.

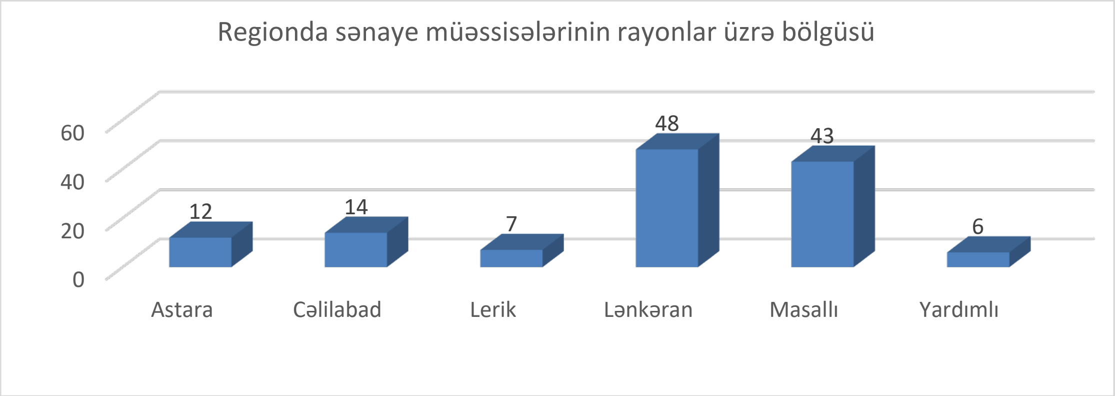

Hazırda, Peştətük kəndində süfrə suyu və şirə istehsal edən müəssisə tikilir, Lerik şəhərində çörək zavodu yenidən qurulur. Həmçinin, Hamarat kəndində Mis emalı zavodu geoloji işlərə başlamışdır.

Sahibkarlığın inkişafı

Lerik rayonunda 551 hüquqi, 7606 fiziki şəxs fəaliyyət göstərir. Rayonda mikro, kiçik və orta sahibkarların fəaliyyətinin dəstəklənməsi, istehsal və xidmət sahələrinin inkişafının davamlılığının təmin edilməsi, əhalinin məşğulluğunun və gəlirlərinin artırılması, biznes mühitinin yaxşılaşdırılması, bazara çıxışın asanlaşdırılması, investisiya qoyuluşlarının və ixracın təşviqi istiqamətində də tədbirlər davam etdirilir. Ölkədə həyata keçirilən iqtisadi və aqrar siyasət tədbirlərinə uyğun olaraq sahibkarlara, o cümlədən kənd təsərrüfatı istehsalçılarına subsidiyalar və güzəştli kreditlər verilir və digər dövlət dəstəkləri göstərilir.

2002-2022-ci illər ərzində İqtisadiyyat Nazirliyinin Sahibkarlığın İnkişafı Fondu tərəfindən Lerik rayonu üzrə 465 investisiya layihəsinin maliyyələşməsinə 18,0 milyon manat güzəştli kredit ayrılmışdır. Bu layihələr hesabına rayonda qeyd olunan illər ərzində 1700 yeni iş yerinin açılması mümkün olmuşdur. Layihələrin 62%-i kənd təsərrüfatı

məhsullarının istehsalı, 33%-i sənaye məhsullarının istehsalı və emalı, 5%-i isə turizm sektorunun payına düşmüşdür.

Eyni zamanda, 2019-2022-ci illərdə Azərbaycan Respublikası Kənd Təsərrüfatı Nazirliyinin Aqrar Kredit və İnkişaf Agentliyi tərəfindən Lerik rayonu üzrə heyvandarlığın inkişafına 1169,5 min manat, arıçılığın inkişafına 142,6 min manat məbləğində güzəştli kredit verilmişdir. 2020-2022-ci illər ərzində Lerik rayonu üzrə 1776,8 min manat əkin subsidiyası verilmişdir.

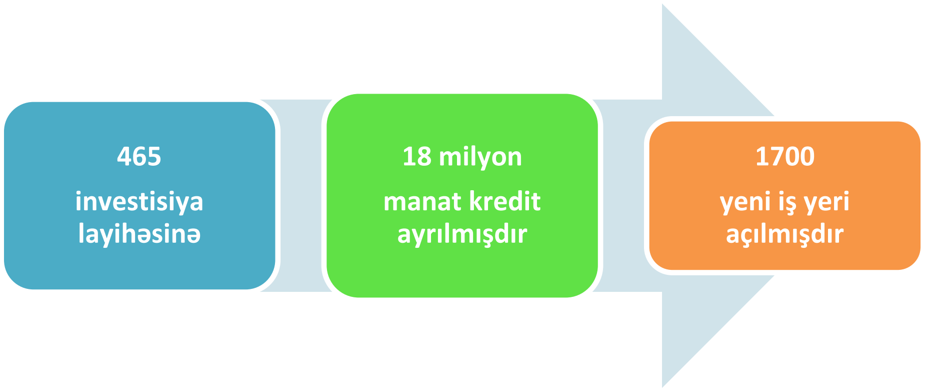

2022-ci ildə rayonda 36 sayda texnika və texnoloji avadanlıqların alınması üçün 177,0 min manat məbləğində kredit və 238,9 min manat məbləğində güzəşt vəsaiti ayrılmışdır. Hazırda Lerik rayonunda sahibkarlıq subyektlərinin istifadəsində ümumilikdə 212 kənd təsərrüfatı texnikası vardır (onlardan 175 ədədi işləkdir).

Turizm

Turizmin Lerik rayonunda nisbətən yeni sahə olmasına baxmayaraq, rayonun əlverişli coğrafi-mövqedə yerləşməsi turistlərin qısa zaman ərzində rayona maraq göstərməsinə, eləcə də sözügüdən sahədə iqtisadi dinamikanın artmasına səbəb olmuşdur. Belə ki, 2022-ci il üzrə göstəricilərə əsasən rayonda fəaliyyət göstərən mehmanxana və mehmanxana tipli müəssisələrin birdəfəlik tutumu 715 nəfərə, nömrələrin sayı isə 187 ədədə çatdırılmışdır. Qeyd olunan müəssisələrdə keçirilmiş gecələmələrin sayı 3861 nəfər təşkil etmişdir ki, onun da hamısı yerli turistlərin payına düşmüşdür.

Lerik rayonunun turizm xəritəsi

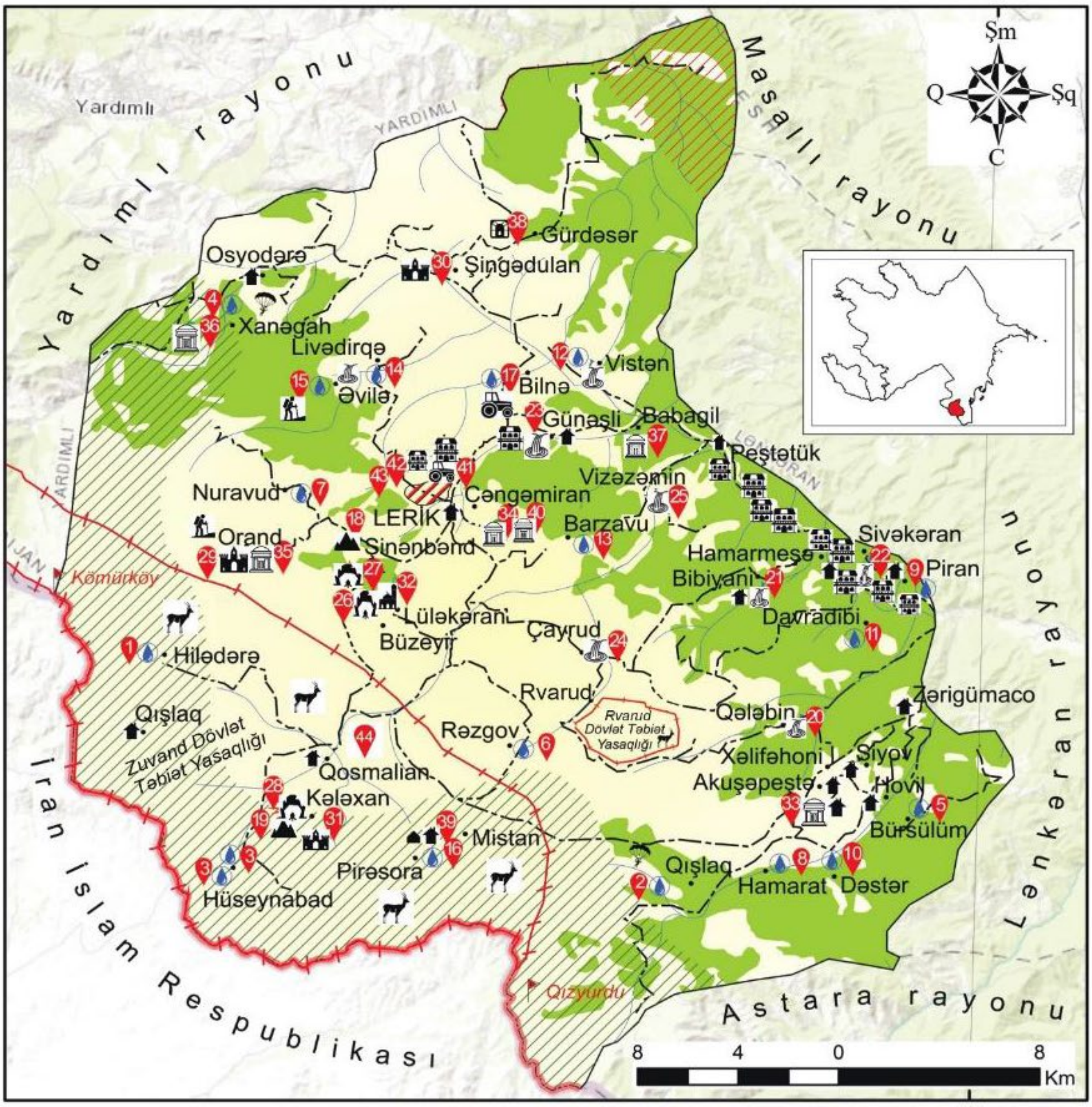

Ş ə r t i i ş a r ə l ə r

- Dövlət sərhədi
- İnzibati rayon sərhədi
- Yasaqlıq
- Avtomobil yolu
- Çay
- Meşə
- Şəhər
- Yaşayış məntəqəsi
- Zirvə

Turizm potensialı

- Ekoturizm potensiallı ərazi
- Balneoloji turizm potensiallı ərazi
- Qədim yaşayış məskəni
- Bulaq
- İstirahət mərkəzi
- Kənd evi
- Məscid
- Dini ocaq
- Qala
- Türbə
- Şəlalə
- Mağara
- Qoruq
- Dağ
- Yamac paraşütü potensiallı ərazilər
- Trekinq potensiallı ərazilər
- Aqroturizm əraziləri

Bulaqlar
1. Hilədərə
2. Qışlaq
3. Hüseynabad
4. Bülüdül
5. Böyük bulaq
6. Bıskeş
7. Qıj-qıl
8. Hamarat
9. Piran
10. Dəstər
11. Davradibi
12. Vistən
13. Barzavu
14. Livədirqə
15. Əvilə
16. Pirəsora
17. Bilnə

Dağlar
18. Gündüz
19. Qala

Şəlalələr
20. Qələbin
21. Bibiyani
22. Sivəkəran
23. Günəşli
24. Çayrud
25. Tokiyəxil

Mağaralar
26. Büzeyir
27. Zuvandçay
28. Kələxan

Qalalar
29. Oğlan qala
30. Qız qalası
31. Kələxan

Məscid
32. Lüləkəran məscidi

Türbə, ocaq, yaşayış məskəni
33. Akuşa
34. Cəngəmiran
35. Kəla
36. Xoca Seyid
37. Babagil
38. Gürdəsər qədim yaşayış məskəni
39. Pirzora ocağı
40. Mədəniyyət mərkəzi
41. Xəlifə Zəkəriyyə

Muzeylər
42. Uzunömürlülər muzeyi
43. Diyarşünaslıq muzeyi
44. Zuvand dayaq məntəqəsi

2022-ci ildə Lerik rayonunda fəaliyyət göstərən mehmanxana və mehmanxana tipli müəssisələrin gəlirləri (min manatla)

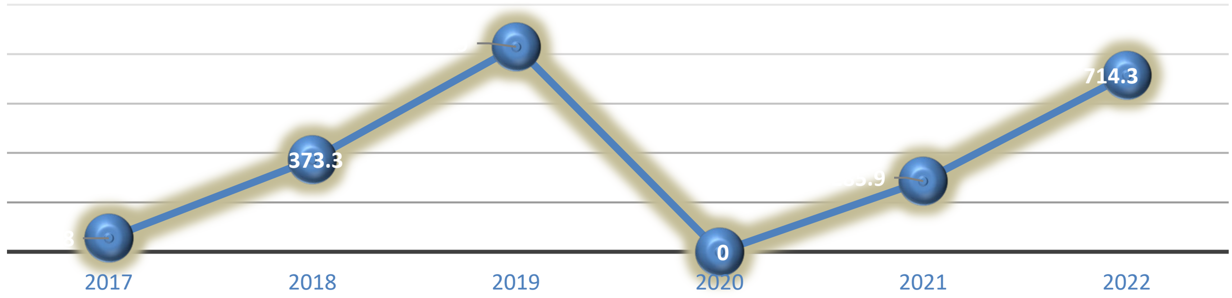

Rayonda fəaliyyət göstərən “Relax”, “Təbəssüm”, “Meşəbəyi”, “Çənlibel”, “Xəyal”, “Həyat”, “Qala”, “Cənub”, “Möcüzə”, “Səfa” turizm-istirahət-əyləncə mərkəzlərində istirahət edən qonaqlara vaxtlarının səmərəli keçirmələri üçün şərait yaradılmışdır. Eləcə də, kənd turizminin inkişafı ilə əlaqədar rayona gələn qonaqlar üçün kənd evlərinin gündəlik kiraye verilməsi hallarında (təkcə Hamarmeşə kəndində 40-a yaxın ev kirayə verilir) artım müşahidə edilməkdədir.

Məşğulluq

Rayonda əhalinin məşğulluq və gəlir imkanlarının artırılması da həmişə diqqət mərkəzində olmuşdur. 2003-2022-ci illər ərzində rayonda 16965 yeni iş yeri açılmışdır. Bunun 40%-dən çoxu daimi iş yerləridir. 2022-ci ildə Lerikdə 38098 nəfər məşğul əhali olmuşdur ki, onlardan 3562 nəfəri işsiz (işsizlik səviyyəsi 8,6%) əhalidir. İşsiz əhalinin sayı şəhər yerlərində 487 nəfər, kənd yerlərində 3075 nəfər olmuşdur. Rayonda muzdla işləyən əhalinin sayı 5 min nəfər (region üzrə 67,9 min), orta aylıq əmək haqqı isə 556,7 manat (region üzrə 543,8 manat) olmuşdur. Lənkəran-Astara regionunun digər rayonları ilə müqayisədə Lerik rayonu bu göstərici üzrə ikinci yerdə qərarlaşır:

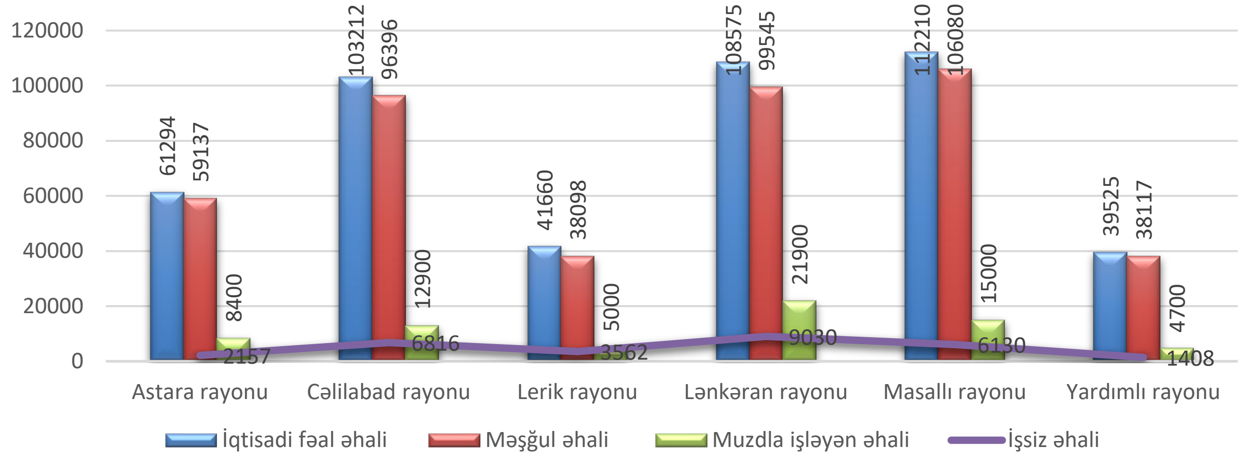

Bununla yanaşı, işsiz və işaxtaran şəxslərin aktiv məşğulluq proqramlarına cəlb edilməsi istiqamətində də işlər görülmüşdür. Təkcə 2022-ci il ərzində Lerik rayonu üzrə 178 nəfər işsiz və işaxtaran şəxs özünüməşğulluq proqramına cəlb olunmuş, onlardan 170 nəfəri kənd təsərrüfatı, 8 nəfər istehsal və xidmət sahələri üzrə proqrama müraciət etmişdir.

Fiziki infrastruktur (elektrik təchizatı, qazlaşdırma, su təminatı, rabitə və nəqliyyat)

Son illər rayonda ***elektrik enerjisi*** təchizatının yaxşılaşdırılması istiqamətində xeyli işlər görülmüşdür. Belə ki, rayonun 162 yaşayış məntəqəsinin hamısı elektrik enerjisi ilə təmin edilmişdir. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin tapşırığına əsasən Lənkəran-Hamarat-Lerik 35 kv-luq yüksək gərginlikli elektrik hava xətti əsaslı təmir edilmiş, Lerik şəhərində 16,5 MQAVAT-lıq modul tipli elektrik stansiyası inşa edilmiş, Lerik, Zərigüməco, Siyov, Rvarud 35/10 kv-luq yarımstansiyaları yenidən qurulmuş, 12 yaşayış məntəqəsində 10/04 kv-luq hava xətləri sip kabellə əvəzlənmiş, abonentlərə smart kartlı sayğaclar quraşdırılmışdır. Noda, Nüvədi, Vizəzəmin, Əliabad inzibati ərazi dairələrini əhatə edən kəndləri qidalandıran, 96 kilometr uzunluğunda olan 10 kv-luq elektrik hava xətləri yenidən qurulmuş, 10 mindən çox ağac dayaq dəmir dayaqlarla əvəzlənmişdir. Hazırda, Siyov yarımstansiyasının tikintisində son tamamlanma işləri görülür.

Lerik rayonunda 2006-cı ildə başlanmış ***qazlaşdırma işləri*** nəticəsində hazırda Lerik şəhəri də daxil olmaqla 60 yaşayış məntəqəsi (37%) tam qazlaşdırılmışdır.

Qazlaşdırılan yaşayış məntəqələrinin sayı		
	Məntəqələrinin sayı	Abonentlərin sayı
Cəmi	60	5260
Şəhər	1	1532
Kənd	59	3728

Son illər Peştətük, Vizəzəmin, Cəngənəvud, Bibiyanı, Sipyəreğon və Kıncıvo, Kirəvud, Boykəndil, Gürdəsər, Laman, Şingədulan, Lərmərud, Şonaçala, Qələsər, Hoveri, Divağac kəndləri qazlaşdırılmış və qalan kəndlərin də qazlaşdırılması istiqamətində işlər davam etdirilir.

Lerik şəhərinin və rayonun inzibati ərazisinə daxil olan yaşayış məntəqələrinin əhalisini ***içməli su və kanalizasiya xidməti*** ilə təmin etmək üçün də işlər görülür. Belə ki, 2011-ci ildən Dünya Bankı tərəfindən maliyyələşdirilən "Lerik şəhərinin su təchizatının yenidən qurulması və kanalizasiya sisteminin yaradılması" layihəsi çərçivəsində 19,6 km-lik Şonayçola-Lerik magistral su xətti çəkilmiş, 30,5 km-lik şəhərdaxili və məhəllədaxili su şəbəkəsi quraşdırılmış, 40,2 km-lik kanalizasiya şəbəkəsi, su təmizləyici və çirkab su təmizləyici qurğuları tikilmişdir. Bir ədəd 5 yüz kub.m-lik, bir ədəd 4 yüz kub.m-lik, 1 ədəd isə 1 yüz kub.m-liq məhəllədaxili içməli su anbarları, 1 ədəd 5 yüz kub.m-lik əsas bəsləyici su anbarı, Nisli yardımçı nasos stansiyası, 3 ədəd çirkab su nasos stansiyası inşa edilmişdir. Rayondakı su təmizləyici və çirkab su təmizləyici qurğular "SKADA" proqramı ilə idarə olunur.

Ötən dövr ərzində Mastayıl-Lerik alternativ su xəttinin və Siyov kəndinə su çəkilişi başa çatdırılmış, Zövnə, Zəriküməco və Kələxan kəndlərində artezian quyuları qazılmış, Piran kəndinə 3,5 kilometr məsafədən su xətti çəkilmişdir. Eyni zamanda, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin müvafiq sərəncamı ilə rayonun Şingədulan, Molalan, Sors və Geskon kəndlərinə su xətti çəkilmiş, kəndlərin küçələrində bulaqlar quraşdırılmışdır. Hazırda, Cəngəmiran və Züvüc kəndlərinə suyun verilməsi ilə bağlı tikinti işləri aparılır. Eləcə də, torpaqların su təminatının yaxşılaşdırılması üçün meliorasiya-irriqasiya işlərinin

həyata keçirilməsi məqsədilə 2019-cu ildə Zövnə və Zərigümaco kəndlərində, 2020-ci ildə isə Kələxan kəndində artezian quyuları qazılmışdır.

Rabitə xidmətlərinin keyfiyyətinin yaxşılaşdırılması və genişzolaqlı internet xidmətlərinin əhatə dairəsinin artırılması məqsədilə Cənub regional filialının Lerik şöbəsinin telefon şəbəkəsinin montaj tutumu 64 nömrə, internet şəbəkəsinin tutumu isə 562 port artırılmışdır. İstifadəçilərə ayrılmış xətlər üzrə 0,35 km uzunluğunda fiber optik kabel çəkilmiş, Brkandul və Hamarmeşə kənd EATS-lərinin montaj tutumu 16 nömrə genişləndirilmişdir. Rayonun bütün yaşayış məntəqələrinin sürətli internet xətti ilə təmin edilməsi işlərinin 2024-cü ildə başa çatdırılması nəzərdə tutulmuşdur.

Rayonda bütün mobil şəbəkə stansiyaları fəaliyyət göstərir. Conu və Bürsülüm kənd İƏD-in bir neçə kəndi istisna olmaqla rayonun bütün yaşayış məntəqələrində telefon şəbəkəsi normal işləyir.

Televiziya yayımının təşkili və keyfiyyətinin yaxşılaşdırılması məqsədilə Lerik Radio-Televiziya Yayımı Stansiyasında 3500 Vt-lıq TEX-3500 RVR Elektronika markalı FM verici və 1x4 konfiqurasiyalı dipol antena və 7/8 ölçüdə fider kabeli quraşdırılmışdır.

Rayonda ***nəqliyyat infrastrukturunun*** keyfiyyətinin yaxşılaşdırılması məqsədi ilə AAYDA-nın sifarişi ilə 56 km-lik Lənkəran – Lerik və 22 km-lik Lerik – Şinəbənd – Orand – Nuravud – Zərdəbərə avtomobil yolu inşa edilmiş, 2,5 km-lik Blaband – Monidigah və 1,5 km-lik Lüləkəran avtomobil yoluna asfalt döşənmişdir. Bundan əlavə, ötən dövr ərzində rayonda 26,5 km-lik Lerik-Qosmalıan-Kəlvəz, 36 km-lik Noda-Şingədulan-Xanəgah, 27 km-lik Piran-Hamarat-Vıjaker avtomobil yolları çəkilərək istifadəyə verilmişdir.

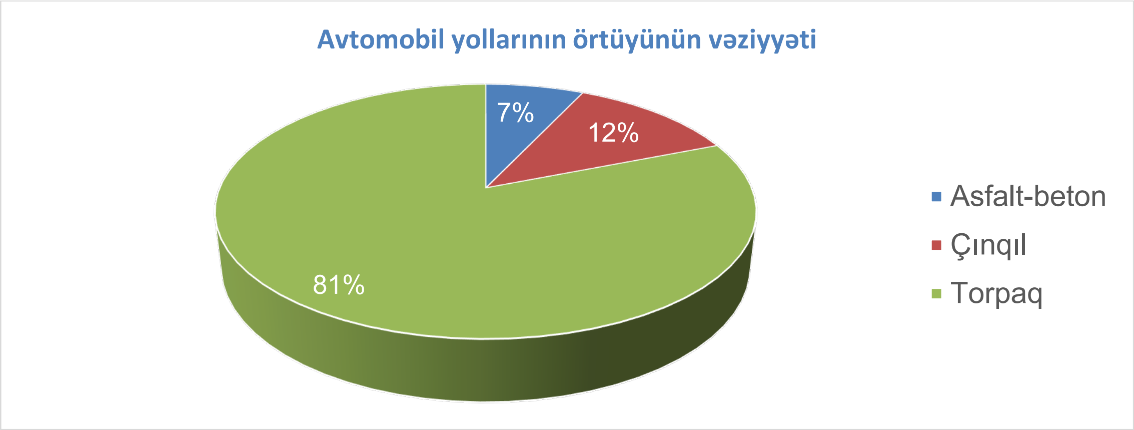

Ümumilikdə rayonun 36 kəndinə gedən avtomobil yolları asfalt örtüklüdür ki, bu da ümumi kəndlərin 22,4%-ni təşkil edir.

Rayon üzrə 2223,65 km-lik 1791 ədəd yol vardır. Bu yollardan 36 km-i respublika əhəmiyyətli, 29 km-i şəhərdaxili, 469 km-i yerli əhəmiyyətli, 799 km-i bələdiyyə, 890 km-i isə sahə avtomobil yollarıdır. Rayon üzrə mövcud olan avtomobil yolunun 6,7 %-i asfalt-beton, 11,7 %-i çınqıl, 81,6 %-i isə torpaq örtüklüdür. Eyni zamanda, şəhər daxili yolların ümumi uzunluğu 29,15 km-dir. Burada yollarının 95%-i asfalt örtükülüdür. Digər küçə və dalanların tam asfaltlaşdırılması üçün işlər davam etdirilir.

Sosial infrastruktur (elm, təhsil və səhiyyə)

Lerik rayonunda 106 ümumtəhsil müəssisəsi fəaliyyət göstərir. Onlardan 38-i tam orta məktəb, 46-sı ümumi orta məktəb və 22-si ibtidai məktəblərdir. Bundan əlavə, rayonda 13

məktəbədəqədər təhsil müəssisəsi və 1 peşə təhsili müəssisəsi fəaliyyət göstərir. Ümumi savadlılıq səviyyəsi 97,2% təşkil edir. Məktəb və məktəbəqədər təhsil müəssisələrində ümumilikdə 1297 nəfər müəllim və pedaqoji işçilər fəaliyyət göstərir. Məktəblərdə 6744 nəfər şagird təhsil alır. 2003-2021-ci illər ərzində rayonda 6384 şagird yerlik 49 məktəb, o cümlədən Heydər Əliyev Fondunun hesabına 870 şagird yerlik 4 yeni məktəb, hər biri 35 yerlik olmaqla 3 məktəbəqədər müəssisə üçün bina, həmçinin Heydər Əliyev Fondunun təşəbbüsü ilə Lerik şəhərində 100 yerlik uşaq bağçası tikilib istifadəyə verilmişdir.

Hazırda, rayonun ayrı-ayrı kəndlərində 13 yeni məktəb binasının tikintisi, şəhərin küçə və meydanlarında tikinti-abadlıq işləri sürətlə davam etdirilir.

Səhiyyə sahəsində aparılan islahatlarla bağlı rayonda bir neçə xəstəxana, həkim məntəqəsi ləğv edilmiş və onların bazasında yeniləri yaradılmışdır. Hazırda rayonda əhaliyə ambulator və stasionar tibbi yardım göstərən 80 çarpayılıq rayon mərkəzi xəstəxanası, 6 ailə sağlamlıq mərkəzi, 34 tibb məntəqəsi, 19 həkim məntəqəsi mövcuddur ki, burada 40 nəfər həkim və 151 orta tibb işçisi çalışır. Rayon mərkəzi xəstəxanası və uşaq şöbəsi, Qosmalıan, Peştətük, Əliabad kənd xəstəxanaları, Vizəzəmin həkim məntəqəsi əsaslı təmir edilmiş, Şingədulan, Cəngəmiran, Brkandul, Barzavu, Blaband, Piran kənd həkim məntəqələri üçün yeni binalar inşa edilmişdir. Eləcə də, Yaponiya Dövlətinin maliyyə dəstəyi ilə Pirasora və Conu kəndlərində, Amerika Birləşmiş Ştatlarının Beynəlxalq İnkişaf Agentliyinin (USAİD) maliyyə və İqtisadiyyat Nazirliyinin dəstəyi ilə Cəngəmiran kəndində həkim məntəqələri inşa edilmişdir.

Ətraf mühit, ekoloji vəziyyət və iqlim dəyişkənliyi

Rayonun özünəməxsus flora və faunasının qorunması məqsədilə 1969-cu ildə Zuvand ərazisində "Zuvand dövlət Təbiət yasaqlığı" (sahəsi 15000 ha) və 2009-cu ildə Rvarud kəndi ərazisində “Rvarud Dövlət Təbiət Yasaqlığı” (sahəsi 550 ha) yaradılmışdır. Aparılmış tətqiqatlar zamanı məlum olmuşdur ki, həyata keçirilən tədbirlər nəticəsində son illər Lerik rayonunda ayı ailələrinin sayı çoxalmışdır. Ayılar əsasən rayonun Qosmalıan, Kələxan, Mistan və Orand kənd inzibati ərazi dairələrində müşahidə edilmişdir. Bundan əlavə, meşə zonasında çöl xoruzu, kəklik, qaban və digər heyvan növlərinin sayında çoxalma müşahidə edilmişdir.

Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi tərəfindən 2017-ci ildən başlayaraq 2024-cü ilədək hər ildə orta hesabla 80 hektar, ümumilikdə, cəmi 480 hektar yeni meyvə bağlarının, rayonun təbiətinə xas olan digər ağacların (palıd, qızılgöz, vələs və s.) hesabına meşə sahələrinin (aqro meşə) salınması planlaşdırılmışdır. Lənkəran Meşə Mühafizəsi və Bərpası Müəssisəsi tərəfindən ötən müddət ərzində 500 hektara yaxın sahədə bağ və açıq talalarda meşə zolaqları salmışdır.

Rayonda məişət tullantılarının yığımı və utilizasiyası işləri də davam etdirilir. Belə ki, Lerik şəhərinin yaxınlığında, Lerik-Hıramo avtomobil yolunun 1 km-də yerləşən torpaq sahəsində (1 ha) məişət tullantılarının yığım yeri mövcuddur. Eyni zamanda, hazırda Lerik-Lənkəran avtomobil yolunun 3-cü km-də yerləşən torpaq sahəsində (2 ha) məişət tullantılarının yığılması üçün yeni zibilxana inşa edilir.

Qlobal ***iqlim dəyişmələrinin*** təsirləri (müsbətyönümlü) Lerik rayonunda da özünü biruzə verməkdədir. Belə ki, şiddətli küləkli günlərin sayının (son onilliklər ərzində rayonda şiddətli küləkli günlərin sayı iki dəfəyədək azalıb) azalması kənd təsərrüfatının inkişafına müsbət təsir göstərməklə yanaşı külək enerjisindən istifadə potensialının artırılmasına şərait

yaradır. İqlim dəyişmələrinin təsiri nəticəsində günəşli günlərin sayında (rayonda son 20 il ərzində günəşli günlərin sayı 11% artmışdır) artım müşahidə olunur ki, bu da günəş enerjisindən istifadənin potensialını artırır.

2.3. Mövcud çağırışlar

Lerik rayonunun Diaqnostik təhlilinin nəticələrinə nəzər saldıqda, son illər əldə olunan nailiyyətlərə baxmayaraq rayonda sosial-iqtisadi, infrastruktur və ekoloji sahələrdə mövcud olan problemlər əsas çağırışlar kimi qarşıya çıxır. Belə ki, rayonun inkişaf dinamikasının sürətləndirilməsi, prioritet sahələr üzrə müəyyən olunmuş əsas çağırışlar, onların vaxtında və çevik həll olunmasını şərtləndirir.

İlkin olaraq qeyd edilməlidir ki, rayonun ucqar və əlverişsiz coğrafi şəraitdə yerləşməsi, burada mövcud olan təbii-iqtisadi potensialdan istifadə imkanlarını məhdudlaşdırır, o cümlədən rayonun üstünlüklərinin reallaşdırılmasını, müasir istehsal və xidmət sahələrinin yaradılmasını və bunun üçün investisiyaların cəlbini nisbətən çətinləşdirir.

Kənd təsərrüfatı sahəsi rayon iqtisadiyyatının əsasını (ÜMB-nın 60%-i) təşkil edir və əhalinin əsas məşğulliyyəti bu sahənin inkişafına çox bağlıdır. Rayonda kənd təsərrüfatının inkişafına mənfi təsir göstərən amillər kimi, kənd təsərrüfatının ekstensiv inkişafını, aqrotexniki və aqrokimyəvi xidmətlərin (həmçinin təchizatının) zəifliyini, bitkiçilikdə məhsuldar toxum sortları ilə təminatın yetərli səviyyədə olmamasını, suvarma suyunun çatışmazlığını, ərazilərdə müasir texnika və texnologiyaların (xüsusilə dağlıq relyefə uyğun) istifadə olunmamasını, heyvandarlıqda yem tədarükünün zəifliyini, mövcud meşə qida məhsullarının və dərman bitkilərinin potensialından istifadənin zəifliyi, kənd yerlərində maliyyə resurlarına çıxışın məhdudluğunu, kənd təsərrüfatı məhsullarının satış bazarlarının olmamasını və müvafiq sahədə ixtisaslı kadrların azlığını göstərmək olar.

Lerik rayonunda aqrotexniki və aqrokimyəvi xidmətlərə əlçatanlılıq zəifdir (regionda Aqroservis ASC-nin nümayəndəliyi yalnız Cəlilabad rayonunda yerləşir), eləcə də təchizat məntəqələrinin azlığı, sahə üzrə fermerlərin maarifləndirilməsinə ehtiyacın olması əsas problemlərdəndir. Rayonda mineral gübrələrə olan minimal tələbat 600 ton, pestisidlərə isə 500 kq təşkil edir. İl ərzində faktiki olaraq mineral gübrələrlə təchizat 250-300 ton təşkil etdiyi halda, pestisidlər üçün bu rəqəm 300-350 kiloqramdır. Rayonun iqlim şəraiti ilə əlaqədar olaraq herbisidlərə olan tələbat azdır.

Əlavə olaraq 300 ton mineral gübrənin və 150 kq pestisidlərin təchizatına, eləcə də, Lerik şəhəri, Piran, Şingədulan, Çayrud, Qosmalıan kəndlərində aqrokimyəvi maddələrin əlavə səyyar təchizat məntəqələrinin yaradılmasına ehtiyac vardır.

Hazırda rayonda 5300-ə yaxın fermer fəaliyyət göstərir. Onların əkin sahələrində gübrələmə, suvarma, kultivasiya, texnikadan düzgün və səmərəli istifadə, xəstəlik və zərərvericilərə qarşı mübarizənin təşkili, aqrotexniki qaydalara riayət edilməklə becərilmənin aparılması, yığımın təşkili və s. istiqamətlərdə mariflәndirmə tədbirlərinə mütəmadi olaraq iştiraklarına ehtiyac vardır.

Bu məqsədlə 3 minə yaxın fermerin müntəzəm şəkildə maarifləndirmə tədbirlərinə cəlb olunmasına ehtiyac duyulur.

Rayonda, fermerlərin keyfiyyətli toxum sortlarına və meyvə tinglərinə tələbatı yüksəkdir. Araşdırmalar zamanı məlum olmuşdur ki, Lerik rayonu salınmış alma bağlarının sahəsinə (252,6 ha) görə regionda ilk yerdə qərarlaşsa da, məhsularlığa görə (17,9 sent/ha)

sonuncu pillədədir. Belə ki, region üzrə salınmış alma bağlarının sahəsi 474,7 ha, orta məhsuldarlıq isə 38,8 sent/hektardır. Eləcə də, kartof üzrə əkin sahəsinə (1537 ha) görə rayon regionda ikinci yerdə qərarlaşsa da, məhsuldarlığa görə (145 sent/ha) üçüncü pillədədir. Müvafiq olaraq, regionda kartof üzrə əkin sahəsi 10209 ha, orta məhsuldarlıq isə 221 sent/hektardır.

Hazırda, rayonun əsas kənd təsəsürrüfatı məhsulları olan kartof üçün 5 min ton toxuma və 13 min alma tinginə (və digər) ehtiyac vardır.

Lerik rayonunda mövcud olan kənd-təsərrüfatı təyinatlı texnikaların sayının (212 ədəd, ondan 175-i işlək, qalanı nasaz vəziyyətdədir) qənaətbəxş olmaması bu sahəyə birbaşa mənfi təsir edən amillərdəndir. Belə ki, ərazinin xüsusi dağlıq relyefə malik olması, mövcud (standart) texnikanın tam gücü ilə işləməsinə maneəçilik törədir (misal üçün, qonşu rayonlarda kombayn gün ərzində 40-50 ha sahədə biçin işləri aparırsa, Lerik rayonunda bu rəqəm 8-10 ha ətrafındadır).

Rayonda əkinə yararlı əlavə 4 min hektar torpaq sahəsinin növbəli əkinə cəlb edilməsindən ötrü əlavə olaraq 5 ədəd dağ kombaynı, 15 ədəd şum traktoru, 10 ədəd otbiçən aqreqat, 10 ədəd kotana və toxumsəpənə ehtiyac vardır.

Heyvandarlıqda yem tədarükünün zəifliyi, xüsusən də yem təchizatı (satışı) məntəqələrinin qənaətbəxş səviyyədə olmaması əsas problemlərdəndir. Bu, eyni zamanda, heyvandarlıq məhsullarının istehsalına və fermerlərin gəlirlərinə birbaşa təsir göstərən amillərdəndir. Rayonda illik yem tələbatı (bütün növ yemlər) təxminən 240 min tondur və bunun 60%-ə qədəri ödənilir.

Hazırda qeyd olunan tələbatın tam ödənilməsi üçün əlavə 90 min ton yem təchizatına ehtiyac vardır.

Lerik rayonunda meşə qida məhsullarının potensialı olduqca yüksəkdir. Lakin kəndlərdə qeyd olunan məhsulların tədarükü məntəqələrinin olmaması, sistemli şəkildə məhsul yığımının və eləcə də satışının təşkil edilməməsi bu potensialdan maksimum istifadə etməyə imkan vermir. Araşdırmalar zamanı məlum olmuşdur ki, yemişan, qaragilə, böyürtkən, meşə əzgili, çaşır, meşə qozu, cır alma, meşə armudu, qafqaz xurması kimi meyvə və giləmeyvələrin (ayrılıqda) orta hesabla 3-20 ton, itburnu, akasiya toxumu, kəndalaş, gicitkan, kəklikotu, qantəpər kimi bitkilərin isə orta hesabla 1-3 ton arasında tədarükü mümkündür.

Kəndlərdə meşə qida məhsullarının satışı məntəqələrinin yaradılmasına ehtiyac vardır.

Rayonda bazar infrastrukturunun (həftəiçi və bayram günləri kortəbii şəkildə təşkil olunur) zəif inkişafı və kənd təsərrüfatı məhsullarının rayon daxili bazarının olmaması kəndlilərin becərdikləri məhsulların satışını həyata keçirməsində ciddi problemlər yaradır.

Bu məqsədlə kənd-təsərrüfatı məhsullarının sistemli şəkildə satışı üçün rayon ərazisində həftəlik bazarların (yarmarkaların) təşkil edilməsi vacibdir.

Rayonda son illərin statistik göstəricilərinə nəzər salsaq, ***sənaye*** sahəsində (rayon ÜMB-da dördüncü yerdədir) inkişafın olduğunu müşahidə edə bilərik. Lakin bu sahə üzrə fəaliyyət göstərən müəssisələrin sayı olduqca azdır (7 ədəd) və sahə üzrə ÜMB-nın çox hissəsi bir neçə müəssisənin istehsal gücü hesabına formalaşmaqdadır.

Lerik rayonunda kənd təsərrüfatı məhsullarının emalı müəssisələrinin (konserv zavodu, gön dəri emalı, mineral və süfrə sularının qablaşdırılması, ət, yun, süd qəbulu emalı, arıçılıq məhsullarının emalı, tikiş sexləri) olmaması, tikinti materialları sənayesinin

potensialından yetərincə istifadə edilməməsi, rayonun sənaye sahəsində müqayisəli üstünlüklərinin müəyyənləşdirilməməsi bu sahənin inkişafını yavaşladan amillərdəndir.

Rayonda tikinti materialları (mərmər, əhəng, gil, bazalt, sement) ehtiyyatları mövcud olsada bu potensialdan yetərincə istifadə edilmir. Səbəblər kimi, istismar üçün müvafiq icazələrin alınmasında yaranan çətinliklər, yol infrastrukturunun qənaətbəxş olmaması, eləcə də, rayon ilə iri şəhərlər arasında məsafənin uzaqlığı (logistika) göstərmək olar.

Rayonda daha çox ixtisaslaşmış kənd təsərrüfatı məhsullarından olan kartof və alma (eləcə də nadir və endemik dərman bitkiləri) əsasən əlavə dəyər qatılmadan birbaşa istehlak üçün satışa çıxarılır. Aparılan araşdırmalara (statistik, dəyər zəncirinin təhlili, müzakirə görüşləri) əsasən demək olar ki, maraqlı subyektəri prosesə cəlb etməklə bu məhsulların ilkin emalı müəssisələrinin (kiçik ölçülü) yaradılmasına nail oluna bilər.

Sahibkarlığın inkişafı sahəsində rayonda son illərdə ciddi dəyişikliklər baş verməməmişdir. Buna əsas səbələr kimi, rayonda sahibkarlıq subyektlərinin bizneslərinin inkişafına və yeni sahibkarlıq subyektlərinin yaradılmasına dəstəyin yetərli olmaması, biznes mühitinin əlverişliliyinin artırılmasına və bu istiqamətdə maarifləndirmə işlərinin gücləndirilməsinə ehtiyacın olması, bazar infrastrukturunun inkişafının zəifliyi, sahibkarlıq subyektlərinin güzəştli kredit, sığorta, zəmanət və digər dəstək mexanizmlərinə əlçatanlığının məhdud olması, eləcə də, sahibkarlara verilən kreditlərdə çətinliklərin olması, bankların sayının azlığı (rayonda cəmi 1 bank fəaliyyət göstərir), kənd yerlərində girovların qəbul edilməməsi, sahibkarlığın fəaliyyətində kreditlərin alınması barədə maarifləndirmə işlərinin yetərincə aparılmaması, sahibkarlıq biliklərinin (maliyyə, biznes, rəqəmsal) az olmasını qeyd etmək olar.

Hazırda, rayonda əhaliyə yalnız bir bank (Kapital Bank) və onun 4 bankomatı (Lerik şəhərində 2, Şingədulan kəndində 1, Piran kəndində 1) xidmət göstərir. Bu faktor, rayonda sahibkarlıq mühitinin formalaşmasına mənfi təsir göstərməklə yanaşı, həmdə yerli sakinlərin (əmək haqqı, pensiya və müavinət alan sakinlərin 90%-dən çox hissəsi) bank xidmətlərinə çıxış imkanlarını olduqca məhdudlaşdırır.

Rayonda bank sisteminin mövcud vəziyyətini nəzərə alaraq, KOS-ların güzəştli maliyyə-kredit məhsullarına çıxışının asanlaşdırılması üçün mobil və onlayn tətbiqetmələrin (məs: internet bankçılıq) istifadəsinin əhatə dairəsini genişləndirilməsi üçün maarifləndirmə tədbirlərinin görülməsinə və ehtiyaca uyğun şəkildə əlavə bankomatların quraşdırılmasına ehtiyac vardır.

Rayon mərkəzində daimi fəaliyyət göstərən bazar yoxdur. Əsas səbəb kimi bazar tikiləcək yerin məhdudluğu, eləcə də kəndlilər, fermerlər və sahibkarlar arasında vahid bazarın yaradılması və maraqlı tərəflərin ora yönəldilməsi ilə bağlı təşviqat tədbirlərinin qənaətbəxş səviyyədə olmamasını göstərmək olar.

Rayonda ***turizm*** sektorunun inkişaf dinamikasına nəzər saldıqda son illər ərzində sahə üzrə müəyyən canlanmanın olduğuna şahid oluruq. Lakin, mehmanxana və mehmanxana tipli müəssisələrin, mövcud nömrələrin, eləcə də onların birdəfəlik tutumlarının sayında dəyişikliklərin baş verməməsi (stabillik) bu sahə üzrə potensialın artırılmasına ciddi maneələr törədir. Eləcə də, turizm marketinqinin zəif olması, xidmət sektorunda (otel, kafe, market və s.) keyfiyyətin aşağı olması, xidmət mədəniyyətinin və gigyena şəraitinin qənaətbxş olmaması, turizm potensialından zəif istifadə edilməsi, turizm məlumat bürolarının və turistik xəritələrinin olmaması, ixtisaslı kadr çatışmazlığı,

infrastrukturun zəifliyi (obyektlərdə kanalizasiya sistemi) kimi məsələlər bu sahənin inkişafına əngəl törədən amillərdəndir.

Lerik rayonu mineral su və təbii rekreasiya ehtiyatları ilə zəngindir. Lakin turizm-istirahət obyektlərinin rayon daxilində qeyri-bərabər paylanması (əsasən Lənkəran-Lerik magistral yolunun üstündə cəmləşib), bura gələn turistlərin mərkəzə, eləcə də, rayonun digər turizm potensialına malik kəndlərinə (Zuvand, Qosmalıan, Kələxan, Əvilə, Kəlvəz) az səfərlər etmələrinə səbəb olur.

Bu məqsədlə rayonda turizmin inkişafı üçün müvafiq potensiala malik ərazilərdə Turizm-istirahət zonalarının yaradılmasına (məs: Bülüdül kəndində narzan tərkibli kükürdlü su mənbəyi var) ehtiyac vardır.

Lerik rayonunda gündəlik və ya mövsümi olaraq kirayə verilən şəxsi evlər (homestay) rayon üzrə yataq tutumunun böyük hissəsini təşkil edir. Bu evlərin bir çoxu turizm üçün tələb olunan şərtlərə cavab vermir və əksər evlərin həm fiziki, həm də gigiyenik şəraiti qənaətbəxş deyil. Eyni zamanda qeyd olunan evlərdən biri istisna olmaqla, digərləri onlayn (turizm platformaları) icarəyə verilməməkdədir. Bu da, evlərin daha geniş turist auditoriyasına çıxışı imkanlarını azaldır və əhalinin maddi vəziyyətinə qismən mənfi təsir göstərir.

Əhalinin ***məşğulluq*** səviyyəsinə nəzər saldıqda, digər rayonlara xas problemlərin olduğunun müşahidə etmək mümkündür. Belə ki, rayonda ümumilikdə 3562 nəfər işsiz əhali vardır. İşsiz əhalinin sayı şəhər yerlərində 487 nəfər, kənd yerlərində 3075 nəfər olmuşdur ki, bu da Lerik rayonunu Lənkəran-Astara regionu üzrə ikinci yerdə qərarlaşdırır.

Rayon əmək ehtiyatları ilə zəngindir. Lakin müəyyən problemlər səbəbilə əmək ehtiyatlarından istifadə səviyyəsi aşağıdır. Bu problemlərə əsasən kadrların bəzilərinin öz ixtisası üzrə işləməməsi, rayonda layiqli iş yerlərinin azlığı, işsizlik səviyyəsinin yuxarı olması, gənclərin peşəyönümlü tədrisə yönəldilməməsi daxildir. Eyni zamanda, Lerikdə iş yerlərinin azlığı və davamlı gəlir əldə etmə imkanına inamın olmaması potensiallı gənclərin ölkədaxili böyük şəhərlərə və xarici ölkələrə axın etməsinə səbəb olur.

Lerik rayonunda xalq sənətkarlığının ənənəvi növlərinin (xalçaçılıq, toxuculuq, tikmə) inkişafı üçün əlverişli şərait vardır. Lakin son illərdə qeyd olunan sahələrin diqqətdən kənar qalması, gənclərin və qadınların bu sahəyə maraqlarının azalması, eləcə də təşviqatın və gəlirliliyin az olması bu potensialdan maksimum istifadə imkanlarını azaltmaqdadır.

Xalq sənətkarlığının ənənəvi növlərinin və satış məqsədli yerli sənətkarlıq məhsullarının (Pirəsorə, Divağac, Mondigah kəndlərdində fərdi qaydada kiçik miqyaslı işlər görülür) hazırlanmasına dəstəyin artırılması vacibdir.

Rayonun 162 yaşayış məntəqəsinin hamısı ***elektrik enerjisi*** ilə təmin edilmişdir. Lakin uzun illər əsaslı təmir aparılmadan istismar edilən, keçən əsrin 60-cı illərində inşa olunan elektrik hava xətləri payız və qış aylarında əhaliyə enerjinin verilişində ciddi çətinliklər yaratmaqdadır.

Rayonda ***qazlaşma*** səviyyəsinin aşağı olmasının əsas səbələri rayonun yerləşdiyi əlverişsiz-coğrafi mövqeyi və buna müvafiq olaraq əhalinin bütün yaşayış məntəqələri üzrə qeyri-bərabər məskunlaşmasıdır. Rayon üzrə ümumilikdə 162 yaşayış məntəqəsindən (12003 yaşayış evi) 102-si (6743 ev) hələdə qazlaşdırılmamışdır ki bu da rayonun qazlaşdırılmasının 37% faiz ətrafında olduğunu göstərir. Qazlaşdırılmayan (63%) yaşayış məntəqələrindən 33-nün qazlaşdırılması iqtisadi cəhətdən səmərəsiz hesab edildiyindən onların yaxın gələcəkdə qazlaşdırılması nəzərdə tutulmamışdır.

Rayonun ***içməli su*** ilə bağlı problemləri hələ də qalmaqdadır. Belə ki, rayon üzrə mövcud olan 162 yaşayış məntəqəsinin 33-də yay aylarında ciddi su qıtlığı yaranır. Bu da rayon əhalisinin 35,8%-ni, yaşayış məntəqələrinin isə 20,3%-ni təşkil edir. Qeyd olunan 33 kənddə yay aylarında bulaqlarda suyun azalması səbəbindən suya tələbat artır. Sakinlər suyu daha uzaq məsafələrdən yük heyvanları və digər nəqliyyat növlərindən istifədə etməklə daşıyırlar. Ümumilikdə 8019 ailənin (72098 nəfər və ya 84,7% əhali) yaşadığı kəndlərin əhalisi bulaq sularından, qazdırdıqları quyu sularından (artezian quyuları) və yaxınlıqdakı çay sularından istifadə edirlər.

Suvarma sahəsində də bir sıra problemlər qalmaqdadır. Belə ki, rayonun əkin sahələri əsasən dəmyə şəraitində becərilir. Qosmalian, Kələxan, Pirasora, Orand, Çayrud, Mistan, Monidigah kənd inzibati ərazi dairələrində yetişdirilən məhsulların yetişdirilməsində suvarma metodundan istifadə edilsə də, Çayrud, Rvarud, Pirasora, Qosmalian, Kəlvəz, Göydərə və digər yaşayış məntəqələrində əhali tərəfindən tikinti norma və qaydalarına əməl edilmədən inşa edilən sututarlardan və göllərdən istifadə edilir.

Nəqliyyat infrastrukturunun, xüsusilə kəndlərarası yolların yenidən qurulmasına ciddi ehtiyac vardır. Lerik rayonunun avtomobil yollarının əsasən torpaq örtüklü (rayonda mövcud olan avtomobil yollarının 6,7 %-i asfalt-beton, 11,7 %-i çınqıl, 81,6 %-i isə torpaq örtüklüdür) olması rayonun sosial-iqtisadi sahələrin inkişafına birbaşa və dolayısı yolla mənfi təsir göstərməkdədir.

Ümumilikdə rayonun 36 kəndinə gedən avtomobil yolları asfalt örtüklüdür. Bu da ümumi kəndlərin 22,4%-ni təşkil edir. Qalan 125 yaşayış məntəqəsinə və ya ümumi kəndlərin 77,6%-nə gedən yollarının yenidən qurulmasına (asfaltlaşmasına) ehtiyac vardır.

Rayon mərkəzində, eləcə də rayon mərkəzi ilə kəndlər və kəndlərarası ictimai nəqliyyat sistemi qurulmamış, müvafiq istiqamətlər üzrə marşrutlar müəyyən edilməmişdir.

Eləcə də Bakı və Lənkəran şəhərlərindən Lerik rayonunun mərkəzinə etibarlı nəqliyyat marşrutlarının təşkil edilməməsi bura axın edən turistlərin sayına birbaşa mənfi təsir göstərən amillərdəndir.

Rayonda sistemli marşrut xətləri qovşağının yaradılması üçün avtovağzalın inşası vacibdir.

Rabitə və informasiya ximətləri üzrə son illərdə artım müşahidə olunsada sahəvi problemlər hələ də qalmaqdadır. Belə ki, rayon üzrə 33 yaşayış məntəqəsi, Bürüsülüm və Tülü-Conu kənd inzibati ərazi dairəsindəki 16 yaşayış məntəqəsinin heç biri telefonlaşmamışdır.

Rabitə xətlərindəki ağac dirəklərin çoxu çürümüş, naqillər bir qismi elektrik dirəklərinə bağlanmışdır. Rayonda internetin sürətində də ciddi problemlər vardır. Hazırda 2146 ailə təsərrüfatının olduğu 43 yaşayış məntəqəsinin sürətli internet xəttinə çıxışı yoxdur. EATS-də generatorlar, qida qurğuları-akkumulyator çatışmadığından elektrik enerjisi kəsildikdə ərazilərlə rabitə kəsilir.

Rayonun ***elm və təhsil sahəsində*** vəziyyət qənaətbəxş olsa da (rayon üzrə ümumi təhsil səviyyəsi 97,2% təşkil edir) infrastrukturun yenilənməsi və ixtisaslı kadrların çatışmazlığı kimi çağırışlar hələ də qalmaqdadır. Belə ki, rayonun əhalisi az məskunlaşmış ümumilikdə 66 yaşayış məntəqəsində (13700 nəfər) məktəb binası yoxdur. Qeyd olunan ərazilərdə yaşayan şagirdlər ən yaxın məktəbə qədər orta hesabla 3 km, bəziləri isə 20 km məsafə qət edirlər.

Təhsil müəssisəsi olmayan kəndlərdə şagirdlərin daşınması üçün müvafiq avtobusların təşkilinə ehtiyac vardır.

Eləcə də, rayonda ümumilikdə 13 məktəbəqədər təhsil müəssisəsinin (2-si şəhər mərkəzində, 11-i kəndlərdə) olması əhalinin ilkin təhsilə çıxış imkanlarını azaldır.

Cəngəmiran, Lüləkəran, Soru və Vistən kənd orta məktəblərinin Lerik rayon təhsil şöbəsi üçün yeni inzibati binanın tikintisinə, Livədirqə, Züvüc, Şingədulan, Vizəzəmin, Vistən, Nücü kəndlərində yeni uşaq bağçalarının yaradılmasına ehtiyac vardır.

Rayonunun ixtisaslı kadrlarla təmin edilməsinə cavabdehlik daşıyan peşə məktəbində vəziyyət acınacaqlıdır. Tədris binası iki korpusdan ibarət olan müəssisənin bir korpusu (keçən əsrin 30-cu illərində inşa edilib) tam qəzalı vəziyyətə düşdüyündən burada tədrisin aparılması dayandırılmışdır. Digər bina isə müasir tələblərə cavab vermir. Rayonda yeni xidmət sahələrinə (turizm, iaşə, kənd təsərrüfatı texnikalarının idarə edilməsi, maşın və texnikaların təmiri) marağın artmasını nəzərə alaraq peşə məktəbi üçün yeni binanın inşa edilməsinə (və ya digər uyğunlaşdırılmış binaya köçürülməsinə) ehtiyac vardır.

Hazırda rayon üzrə 399 fənn müəlliminə (5-i şəhərdə, 394-ü kəndlərdə) ehtiyac vardır.

Əksər rayonlarda olduğu kimi Lerik rayonunda da ***səhiyyə*** sahəsində müəyyən çatışmazlıqlar mövcuddur. Əsas problemlər kimi, ixtisaslı həkim çatışmazlığı, tibbi xidmətlərin qənaətbəxş olmaması, çarpayı sayının azlığı, əmək haqlarının aşağı olmasını qeyd etmək olar. Lerik rayonunda əhalinin hər on min nəfərinə düşən həkimlərin sayı 4,4 nəfər, orta tibb heyətinin sayı 18 nəfər, xəstəxana çarpayılarının sayı isə 9,2 ədəd olmuşdur. Müqayisə üçün Lənkəran-Astara iqtisadi rayonunda bu göstəricilər müvafiq olaraq 8,8 nəfər, 28,7 nəfər və 14,8 ədəd olmuşdur ki, bu da Lerik rayonunun bütün göstəricilərinin regionun orta göstəricilərindən aşağı olduğunu göstərir. Rayonda xəstəxana çarpayılarının sayı son 10 ildə 2 dəfə azalmışdır

Gigiyena-Epidemiologiya Mərkəzi üçün yeni binanın inşa edilməsi, Daster, Boykəndil, Lərmərud, Tikəband, Livədirqə, Nücü, Nuravud, Soru və Haftoni kəndlərində həkim məntəqələrinin, Əliabad, Peştətük, Züvüç və Veri kənd xəstəxanaları üçün yeni binaların inşa edilməsi, eləcə də, mövcud tibb müəssisələrinin maddi-texniki bazalarının gücləndirilməsi əsas prioritet məsələlərdir.

Hazırda rayonda 67 ixtisaslı həkimə və 120 tibb işçisinə ciddi ehtiyac vardır.

Lerik kimi dağlıq rayonlar ətraf mühitə, xüsusən də iqlim dəyişikliklərinə həssasdır. Ətraf mühitə antropogen müdaxilələrin getdikcə artması rayonun ***ekoloji vəziyyətinin*** pisləşməsinə birbaşa təsirini göstərir. Belə ki, obyektiv səbəblərdən meşələrin məhv edilməsi (qazın olmaması), əhali tərəfindən yanğın təhlükəsizliyinə əməl olunmaması, tullantıların (zibillərin) vaxtında yığılıb zərərsizləşdirilməməsi, kəndlərdə bütün tullantıların çaylara atılması, tullantıların emalı və məişət tullantılarının çeşidlənməsi və utilizasiyası məntəqələrinin az olması, kanalizasiya sisteminin təkmil olmaması, ekologiya ilə bağlı maarifləndirici tədbirlərin və yol kənarlarında ətraf mühitin təmiz saxlanılması ilə bağlı lövhələrin olmaması, tullantı qutularının azlığı, ekoloji menecmentin olmaması kimi amillər vəziyyətin daha da dərinləşməsinə səbəb olur.

Lerik şəhərində kanalizasiya sistemi mövcud olsa da, kəndlərin heç birində kanalizasiya sistemi yoxdur. Çaylara yaxın kəndlərdə tullantı suları çaya axıdılır. Digər kəndlərdə zibil quyularından istifadə olunur. Lerik-Lənkəran yolundakı turizm obyektlərində eyni mənzərəni görmək mümkündür. Onların bəziləri septik çənlərdən istifadə etdiyi halda, bir çoxları, xüsusən də gündəlik olanlar tullantı sularını Lənkəran çayına axıtmaqdadır.

Təbii baş verən ***iqlim dəyişiklikləri*** də rayonun ekoloji mühitinin pozulmasına birbaşa təsirini göstərir. Son illər rayonun Sors, Molalan, Züvüc, Lərmərud, Vizəzəmin, Veri Əliabadı, Ordahal və digər yaşayış məntəqələrində baş verən torpaq sürüşmələri nəticəsində vətəndaşlara məxsus yaşayış evlərinə ciddi ziyan dəymiş, evlər qəzalı vəziyyətə düşmüşdür. Bundan başqa vətəndaşların pay torpaqlarında da baş verən torpaq sürüşmələri əkinə yararlı torpaqlarda əkin işlərinin aparılmasında çətinliklər yartmışdır. Cari ildə gəmiricilərin kütləvi yayılması nəticəsində taxıl sahələrinə ziyan dəymiş, bu da son nəticədə əhalinin gəlirlərinə mənfi təsir göstərmişdir. Qeyd olunan məsələlərin həlli istiqamətində vaxtında və çevik addımların atılması labüddür.

2.4. GZİT təhlili

Mövcud vəziyyətin təhlili, hədəflərin və prioritet istiqamətlərin müəyyənləşdirilməsində GZİT (Güclü və Zəif tərəflər, İmkanlar və Təhlükələr) təhlilindən istifadə edilmişdir. Lerik rayonunda mövcud sosial-iqtisadi və ekoloji vəziyyətin GZİT təhlilinin nəticələri aşağıdakı kimidir:

GÜCLÜ TƏRƏFLƏR

- zəngin təbii-coğrafi mühiti və relyefi;
- turizm (o cümlədən ekoturizm, aqroturizm, ev turizmi) potensialının mövcudluğu;
- meşələrin, o cümlədən relikt, endemik (dəmirağac) bitkilərin olması;
- saf və toxunulmamış təbiətin olması;
- heyvandarlığın, o cümlədən arıçılığın inkişafı üçün əlverişli təbii şəraitin olması;
- zəngin təbii resursların (o cümlədən qranit, daş kömür ehtiyatları) olması;
- əmək ehtiyatlarının çoxluğu;
- meşə qida məhsulları və yabanı dərman bitkilərinin yetişməsi;
- mineral su mənbələrinin mövcudluğu;
- zəngin milli mətbəx;
- qədim tarixi-mədəniyyət abidələrinin mövcudluğu;
- uzunömürlülər diyarı olması;
- əhalinin vətənpərvər və zəhmətkeş olması;
- azonallıq.

ZƏİF TƏRƏFLƏR

- kənd təsərrüfatına yararlı torpaq ehtiyatlarının məhdud olması;
- əlverişsiz coğrafi şərait (ucqar dağlıq ərazi);
- suvarma suyunun çatışmazlığı;
- loqistikanın mürəkkəbliyi, bazarlara çıxışın çətinliyi;
- məhsulların rəqabətqabiliyyətliliyinin aşağı olması;
- kənd təsərrüfatı məhsullarının emalı müəssisələrinin olmaması;
- təbii-iqtisadi, o cümlədən turizm potensialından istifadənin zəifliyi;
- yem və toxum təminatında çətinliklər;
- investisiya qoyuluşunun yetərli olmaması;
- istehsal, sosial və bazar infrastrukturu sahələrinin inkişafının qənaətbəxş olmaması;
- layiqli iş yerlərinin azlığı;
- gənclərin və ixtisaslı kadrların iri şəhərlərə və xarici ölkələrə miqrasiyası
- sosial xidmət (təhsil, səhiyyə, mədəniyyət və s.) sahələrinin zəif inkişafı;
- ətraf mühitin çirklənməsinin artması;
- meşələrin qırılması (qazın olmaması ilə əlaqədar);
- kanalizasiya sisteminin təkmil olmaması;
- ekoloji menecmentin yetərsizliyi;
- zəif təbliğat/təşviq.

İMKANLAR

- regionların və kənd yerlərinin inkişafına geniş dövlət dəstəyinin (subsidiya, vergi güzəştləri və s.) olması;
- regionların inkişafı üzrə dövlət proqramlarının olması;
- dövlət, qeyri-hökümət və beynəlxalq donor və inkişaf təşkilatları və institutlarının rayonda müvafiq layihələrin həyata keçirilməsi prosesinə cəlb edilməsi imkanları;
- dövlət-özəl tərəfdaşlığı üzrə imkanların olması;
- xarici və ölkənin digər regionlardan yerli və xarici investiyaların cəlb edilməsi imkanları;
- ixrac imkanlarının olması;
- ölkədə və dünyada mövcud olan qabaqcıl xarici təcrübələrin öyrənilməsi və tətbiqi imkanları;
- müştərək sahibkarlığın inkişafı;
- texnoloji inkişafın stimullaşdırılması üçün mexanizmlərin mövcudluğu;
- kənd təsərrüfatında innovasiyaların dəstəklənməsi mexanizmlərinin olması;
- yaxın məsafədə hava limanının və dəmiryolunun olması;
- beynəlxalq nəqliyyat dəhlizinin yaxınlığında yerləşməsi

TƏHLÜKƏLƏR

- iqlim dəyişiklikləri nəticəsində su ehtiyatlarının azalması, quraqlığın və səhralaşmanın artması;
- torpağın münbitliyinin azalması;
- təbii fəlakətlərin intensivləşməsi;
- iqtisadi böhran;
- dövlət dəstəyinin azalması;
- maliyyə resurslarına çıxışın məhdudluğu;
- ucqar dağlıq rayon olduğu üçün investorların marağının az olması;
- qonşu ölkələrdən qaynaqlanan təhlükələrin artması;
- yoluxucu xəstəliklərin və ziyanvericilərin yayılması (ölkədaxili regionlardan və digər ölkələrdən);
- müharibə və beynəlxalq münaqişələrin artması;
- inflyasiyanın artması;
- xarici bazarlara çıxış imkanlarının məhdudlaşdırılması;
- zərərli vərdişlərin kənardan yayılması;

Planda “güclü tərəflər”in verdiyi üstünlük və “imkanlar”ın yaratdığı fürsətlərdən bəhrələnərək nailiyyətlərin möhkəmləndirilməsi və artırılması, “zəif tərəflər”in azaldılması, mövcud çağırışların qarşılanması və “təhlükələr”in mümkün neqativ təsirlərinin minimuma endirilməsi üçün tədbirlər nəzərdə tutulmuşdur.

3. PLANIN HƏDƏF GÖSTƏRİCİLƏRİ

Rayonda sosial-iqtisadi və ekoloji sahələrdə mövcud vəziyyətin diaqnostik təhlilinə və “Azərbaycan Respublikasının 2022–2026-cı illərdə sosial-iqtisadi inkişaf Strategiyası”-nın milli prioritetlərinə əsaslanaraq planın əhatə etdiyi dövrdə rayonun inkişafına ümumu baxış, missiya və hədəf göstəricilər aşağıdakı kimi müəyyənləşdirilmişdir:

Ümumi baxış: Rayonda iqtisadi dinamikanın artırılması və iqtisadiyyatın dayanıqlılığının təmin olunması əsasında sosial-iqtisadi inkişafı sürətləndirməklə əhalinin rifah halının və məşğulluq səviyyəsinin yüksəldilməsinə, eləcə də layiqli yaşayış şəraitinin təmin olunmasına nail olunacaqdır.

Missiya: Rayonda sosial-iqtisadi inkişafın sürətləndirilməsinə, infrastruktur sahələrinin yenilənməsinə və ekoloji vəziyyətin yaxşılaşmasına nail olmaq üçün mövcud təbii-iqtisadi və insan resursları potensialının gücləndirilməsi və mümkün qədər tam və səmərəli istifadə edilməsinə şərait yaradılacaqdır.

Hədəf göstəriciləri:

- təbii-iqtisadi və insan resurslarından mümkün qədər tam və səmərəli istifadə olunması;
- sosial-iqtisadi inkişafın sürətləndirilməsi
- kənd yerlərində yaşayış şəraitinin yaxşılaşması;
- fiziki və sosial infrastrukturun yaxşılaşması;
- ekoloji vəziyyətin yaxşılaşması.

4. PLANIN MƏQSƏDLƏRİ VƏ PRİORİTET İSTİQAMƏTLƏRİ

4.1. Planın məqsədi

Planın məqsədi 2024-2026-ci illərdə Lerik rayonunun iqtisadi potensialını gücləndirmək, bu potensialın daha dolğun və səmərəli istifadəsini təmin etməklə rayonun sosial-iqtisadi inkişafını sürətləndirmək və dayanıqlılığını artırmaqdan ibarətdir.

Bu məqsədə nail olmaq üçün Planda Lerik rayonunun sosial-iqtisadi inkişafının sürətləndirilməsinə və dayanıqlılığının artırılmasına nail olunması üçün 8 prioritet istiqamət və bu prioritet istiqamətlər üzrə həyata keçirilməsi zəruri olan tədbirlər müəyyənləşdirilmişdir.

Prioritet istiqamətlər

Prioritet 1: Kənd təsərrüfatının inkişafının gücləndirilməsi

Rayonda aqrotexniki və aqrokimyəvi xidmətlərə əlçatanlılıq artırılacaq, eləcə də, müəyyənləşdirilmiş iri yaşayış məntəqələrində əlavə səyyar təchizat məntəqələri yaradılacaqdır.

Rayonda fəaliyyət göstərən fermerlərin müntəzəm şəkildə maarifləndirmə tədbirlərinə cəlb olunması təmin ediləcək, eləcə də, onların keyfiyyətli toxum (kartof) və tinglərlə (alma və digər) təminatı səviyyəsinin yüksəldilməsi üçün tədbirlər görüləcəkdir.

Rayonda meşə qida məhsulları və yabanı dərman bitkilərinin satış məntəqələri yaradılacaq, və məhsulların sistemli yığımı təmin olunacaqdır.

Rayon üçün səciyyəvi olan yerli kənd təsərrüfatı məhsullarının (kartof, alma, bal və s.) brendləşdirilməsi üçün zəruri işlər görüləcək, seçilmiş məhsullar üzrə fermer təsərrüfatı məhsullarının brendləşdirilməsi və satışının təşviqi həyata keçiriləcəkdir.

Rayonda yem tədarük-satış məntəqələri yaradılacaq, eyni zamanda seçilmiş məhsulların (ət, süd, yun, yumurta, arıçılıq məhsulları) ev təsərrüfatlarında ilkin emalı üçün fermerlər zəruri avadanlıq və vasitələrlə təmin olunacaqdır.

Kənd təsərrüfatının inkişafının sürətləndirilməsi üçün kənd təsərrüfatının intensivləşdirilməsi, o cümlədən, müasir yanaşmaların, mütərəqqi texnika və texnologiyaların tətbiq olunması (xüsusilə dağlıq relyefə uyğun) istiqamətində işlər gücləndiriləcək.

Rayonda bazar infrastrukturunun inkişafı gücləndiriləcək, xüsusilə, kənd təsərrüfatı məhsullarının satışı məqsədilə rayon daxili (şəhər mərkəzi və iri kəndlərdə) həftəsonu bazarlar (yarmarkalar) təşkil ediləcək, kəndlilərin, eləcə də fermerlərin istehsal etdikləri məhsullarının satışının həyata keçirməsinə şərait yaradılacaqdır.

Prioritet 2: Sənayenin potensialından istifadənin gücləndirilməsi

Rayonda sənayenin potensialından istifadənin gücləndirilməsi üçün kənd təsərrüfatı məhsullarının emalı müəssisələrinin yaradılması (kiçik ölçülü müəssisələr) və tikinti materialları sənayesinin potensialının artırılması istiqamətində işlər gücləndiriləcək.

Həmçinin rayonun müqayisəli üstünlüklərinə uyğun yeni sənaye sahələrinin müəyyənləşdirilməsi üçün araşdırmaların təşkili, belə müəssisələrin yaradılması, bu işə xarici və yerli investorların cəlb olunması, dövlət-özəl tərəfdaşlığı təşəbbüslərinin dəstəklənməsi istiqamətlərində tədbirlər görüləcəkdir.

Prioritet 3: Sahibkarlığın inkişafının gücləndirilməsi

Sahibkarlığın inkişafının gücləndirilməsi məqsədilə rayonda mövcud sahibkarlıq subyektlərinin bizneslərinin inkişafına, yeni sahibkarlıq subyektlərinin və müştərək sahibkarlıq modellərinin yaradılmasına dəstək tədbirləri artırılacaq.

Həmçinin rayonda biznes mühitin əlverişliliyinin artırılması istiqamətində işlər davam etdiriləcək, biznesə başlanması və biznesin aparılması prosedurlarının sadələşdirilməsi və bu sahədə maarifləndirmə işlərinin gücləndirilməsi istiqamətində tədbirlər görüləcək.

Eyni zamanda, sahibkarlıq subyektlərinə dövlət dəstəyi mexanizmlərinin əhatə dairəsinin genişləndirilməsi, onların maliyyə resurslarına çıxış imkanlarının artırılması, o cümlədən maliyyə-bank xidmətləri şəbəkəsinin şaxələndirilməsi və rayonda bazar infrastrukturunun inkişafı istiqamətində də işlərin gücləndirilməsi nəzərdə tutulur.

Eləcə də, rayonda bazar şəbəkəsinin genişləndirilməsi, e-ticarət və m-ticarət (elektron və mobil) də daxil olmaqla, müasir satış kanallarından istifadənin təbliği istiqamətlərində işlər görüləcəkdir.

Prioritet 4: Turizmin inkişafının sürətləndirilməsi

Rayonda turizmin inkişafının sürətləndirilməsi məqsədilə rayonun müvafiq imkanlara və potensiala malik ərazilərində dövlət-özəl tərəfdaşlığı əsasında Turizm-istirahət zonalarının yaradılması üçün zəruri işlər görüləcək.

Rayonun təbii-iqlim şəraiti və turizm potensialı nəzərə alınaraq rayonda aqro, eko, yaşıl və ev turizminin (homestay) inkişafı üçün tədbirlər görüləcək.

Eləcə də, turizm obyektlərində xidmətin keyfiyyətinin yüksəldilməsi, turizm üzrə marketinq, reklam və təbliğat işlərinin gücləndirilməsi üçün tədbirlər görüləcəkdir.

Rayonda turizm sənayesinin, o cümlədən, təbii rekreasiya ehtiyatlarından səmərəli istifadə istiqamətində də işlər aparılacaq, seçilmiş istiqamətlərdə turizm marşrutları təşkil ediləcəkdir.

Prioritet 5: Əmək resurslarından istifadə səviyyəsinin yüksəldilməsi

Rayonda insan potensialının inkişafı və layiqli iş yerlərinin artırılması yolu ilə əmək resurslarından istifadə səviyyəsinin yüksəldilməsi üçün tədbirlər görüləcəkdir. Bu məqsədlə, ilk növbədə, rayonda insanların müasir peşələr üzrə ixtisaslaşması və rəqəmsal bacarıqlarının artırılması istiqamətində işlər gücləndiriləcəkdir.

Eyni zamanda, rayonda urbanizasiya dərəcəsinin artırılması, iqtisadiyyatın diversifikasiyasının genişləndirilməsi və kənd təsərrüfatından asılılığın azaldılması üçün yerli xammal əsaslı sənaye və iqtisadiyyatın digər sahələrinin, o cümlədən xalq sənətkarlığının ənənəvi növlərinin inkişafı həvəsləndiriləcəkdir.

Prioritet 6: Fiziki infrastruktur sahələrinin inkişafının sürətləndirilməsi

Rayonda yaşayış məntəqələrinin fasiləsiz elektrik enerjisi ilə təmin edilməsi elektrik təchizatı şəbəkəsinin yenilənməsi istiqamətlərində işlər gücləndiriləcək.

Həmçinin, rayonda qazlaşma səviyyəsinin artırılması məqsədilə qaz olmayan yaşayış məntəqələrinin qaz təchizatı şəbəkəsinə qoşulması sürətləndiriləcək.

Rayonun kəndlərində içməli və suvarma suyuna tələbatın ödənilməsi üçün su təchizatı sisteminin imkanları artırılacaq və əhatə dairəsi genişləndiriləcəkdir.

Həmçinin, rayonda ictimai nəqliyyatın təşkili və kəndlərarası yolların təmiri istiqamətində müvafiq tədbirlər görülərək nəqliyyat infrastrukturu inkişaf etdiriləcəkdir.

Eyni zamanda, Lənkəran və Bakı şəhərlərindən Lerik rayon mərkəzinə etibarlı ictimai nəqliyyat xətləri təşkil olunacaq və rayonda mərkəzi avtovağzalın fəaliyyətə başlaması təmin ediləcəkdir.

Rabitə, o cümlədən internet şəbəkəsinin potensialı gücləndiriləcək və əhatə dairəsi genişləndiriləcək, bu sahədə göstərilən xidmətlərin keyfiyyəti yüksəldiləcəkdir.

Prioritet 7: Sosial infrastruktur sahələrinin inkişafı

Rayonda təhsil xidmətlərinin əhatə dairəsinin genişləndirilməsi və keyfiyyətinin yüksəldilməsi məqsədilə təhsil infrastrukturunun imkanları artırılacaq, təhsil müəssisəsi olmayan kəndlərdə şagirdlərin daşınması üçün avtobuslar təşkil ediləcək, eləcə də, bu sahənin ixtisaslı kadrlarla təminatının yaxşılaşdırılması istiqamətində tədbirlər görüləcəkdir.

Həmçinin, rayonda məktəbəqədər təhsil müəssisələri şəbəkəsinin genişləndirilməsi və ilkin təhsilə çıxış imkanlarının artırılması istiqamətində işlər gücləndiriləcəkdir.

Eyni zamanda, rayonda əmək bazarının tələblərinə cavab verən ixtisaslı kadrların sayının artırılması üçün peşə təhsili sisteminin maddi texniki bazası gücləndiriləcək və müvafiq sahələr üzrə yeni ixtisaslar açılacaqdır.

Rayonda, əhalinin səhiyyə xidmətlərinə əlçatanlığının artırılması məqsədilə səhiyyə xidməti şəbəkəsi genişləndiriləcək, ixtisaslı kadrlarla təminatı yaxşılaşdırılacaq və göstərilən xidmətlərin keyfiyyəti yüksəldiləcəkdir.

Eyni zamanda, ailədə, iş yerlərində, təhsil müəssisələrində və ictimai yerlərdə gender bərabərsizliyi ilə əlaqədar halların aradan qaldırılması, o cümlədən qadınlar və qızların təhsilə, səhiyyə xidmətlərinə, layiqli işə bərabər çıxış imkanlarına şərait yaradılması istiqamətində işlər davam etdiriləcək və genişləndiriləcəkdir.

Prioritet 8: Ekoloji təhlükəsizliyin gücləndirilməsi

Rayonda ekoloji təhlükəsizliyin mühafizəsi və iqlim dəyişikliklərinin təsirinin azaldılması məqsədilə, ilk növbədə, ətraf mühitin çirklənməsinin azaldılması, tullantıların yığılması və utilizasiyası, ekoloji nəzarətin təkmilləşdirilməsi və bərpa olunan enerjidən istifadə səviyyəsinin yüksəldilməsi istiqamətində işlər davam etdiriləcək və daha da gücləndiriləcəkdir.

Həmçinin meşələrin mühafizəsi, quru ağaclardan təmizlənməsi və bərpası və bu işlərə nəzarətin gücləndirilməsi istiqamətlərində tədbirlər görüləcəkdir.

Eyni zamanda, ətraf mühitin qorunması ilə əlaqədar maarifləndirmə və ekoloji menecmentin səmərəliliyinin artırılması, eləcə də rayonda təbii hadisələrə qarşı qabaqlayıcı tədbirlərin görülməsi istiqamətlərində də işlər daha da gücləndiriləcəkdir.

5. PLANIN DAYANIQLI İNKİŞAF MƏQSƏDLƏRİNƏ UYĞUNLUĞU

Plan, Birləşmiş Millətlər Təşkilatının “Dayanıqlı İnkişaf Məqsədləri”nin yuxarıda qeyd olunan alt məqsədləri ilə sıx əlaqələndirlmişdir. Plan ümumilikdə 11-ci DİM-ə istinad etməklə (*Şəhərləri və yaşayış məskənlərini inkluziv, təhlükəsiz, möhkəm və dayanıqlı etmək*), xüsusilə 11.a-nı hədəfləyir: milli və regional inkişaf planlamasını gücləndirməklə şəhər, şəhərətrafı və kənd əraziləri arasında müsbət iqtisadi, sosial və ekoloji əlaqələri dəstəkləmək.

Planın Dayanıqlı İnkişaf Məqsədləri ilə əlaqəliliyi

Planın prioritet istiqamətləri	Dayanıqlı inkişaf məqsədləri	Qeyd
1. Kənd təsərrüfatının inkişafının gücləndirilməsi		1-ci prioritet DİM 2-ni dəstəkləyir: Aclığa son qoymaq, ərzaq təhlükəsizliyini təmin etmək, qidalanmanı yaxşılaşdırmaq, kənd təsərrüfatının dayanıqlı inkişafına dəstək vermək. Xüsusən də **2.3-**ü hədəfləyir: səmərəli resurslara və təchizatlara, məlumat, maliyyə xidmətləri, bazarlar, təsərrüfatdankənar məşğulluğa, eləcə də əlavə dəyər yaradan fürsətlərə çıxış imkanının təmin olunması vasitəsilə kənd təsərrüfatı sahəsində məhsuldarlığın və kiçik ölçülü ərzaq istehsalçılarının gəlirlərini artırmaq.
2. Sənayenin potensialından istifadənin gücləndirilməsi		2-ci prioritet DİM 9-u dəstəkləyir: Möhkəm infrastruktur yaratmaq, inklüziv və dayanıqlı sənayeləşməni təşviq etmək və innovasiyalara dəstək vermək. Xüsusən də **9.2-**ni hədəfləyir: “milli şəraitlərə uyğun olaraq sənayenin məşğulluq və ümumdaxili məhsulda payının əhəmiyyətli dərəcədə artırılması”.
3. Sahibkarlığın inkişafının sürətləndirilməsi		3-cü prioritet DİM 8 və 9-u dəstəkləyir: Hər kəs üçün davamlı, inklüziv və dayanıqlı iqtisadi artımı, tam və məhsuldar məşğulluq və layiqli əməyi təşviq etmək. Xüsusən də **8.3-**ü hədəfləyir: istehsal fəaliyyətlərinə, layiqli iş yerlərinin yaradılmasına və sahibkarlığa dəstək göstərmək, mikro, kiçik və orta ölçülü müəssisələrin formalaşdırılmasını və artımını həvəsləndirmək. **9.3**: Kiçik ölçülü sənaye və digər müəssisələrin maliyyə xidmətlərinə, o cümlədən münasib kredit imkanlarına çıxışını artırmaq və onların dəyər zəncirlərinə və bazarlara inteqrasiyasını gücləndirmək.

4. Turizmin inkişafının artırılması	8 LAYİQLİ ƏMƏK VƏ İQTİSADİ ARTIM	4-cü prioritet DİM 8-i dəstəkləyir: davamlı, inklüziv və dayanıqlı iqtisadi artımı, hamı üçün tam və məhsuldar məşğulluğu və layiqli işi təşviq etmək. Xüsusən də **8.9**-u hədəfləyir: yerli mədəniyyətin inkişafını və yerli məhsulların istehsalını təşviq edən dayanıqlı turizmi təşviq etmək məqsədi ilə strategiyalar hazırlamaq və həyata keçirmək.
5. Əmək resurslarından istifadə səviyyəsinin yüksəldilməsi	8 LAYİQLİ ƏMƏK VƏ İQTİSADİ ARTIM	5-ci prioritet DİM 8-i dəstəkləyir: davamlı, inklüziv və dayanıqlı iqtisadi artımı, hamı üçün tam və məhsuldar məşğulluğu və layiqli işi təşviq etmək. Xüsusən də **8.5**-i hədəfləyir: bütün qadınlar və kişilər üçün tam, səmərəli və layiqli məşğulluq imkanlarının yaradılmasına
6. Fiziki infrastruktur sahələrinin inkişafının sürətləndirilməsi	6 TƏMİZ SU VƏ SANİTARİYA 7 SƏRFƏLİ VƏ TƏMİZ ENERJİ 9 SƏNAYE, İNNOVASİYA VƏ İNFRASTRUKTUR	6-cı prioritet DİM 6, 7, və 9-u dəstəkləyir: 6-cı Məqsəd: hər kəs üçün suyun və sanitariyanın əlçatanlığını təmin etmək, 7-ci Məqsəd: sərfəli, etibarlı, dayanıqlı və müasir enerjiyə əlçatanlığı təmin etmək, 9-cu Məqsəd: möhkəm infrastruktur qurmaq, inklüziv və dayanıqlı sənayeləşməni təşviq etmək, innovasiyanı stimullaşdırmaq. Xüsusən də **6.4**-ü hədəfləyir: su çatışmazlığı problemini həll etmək və su çatışmazlığından əziyyət çəkən insanların sayını əhəmiyyətli şəkildə azaltmaq üçün bütün sahələrdə sudan səmərəli istifadəni əhəmiyyətli dərəcədə artırmaq, eləcə də su ehtiyatlarının dayanıqlı istifadəsini və təmiz su təchizatını təmin etmək, eləcə də **9c**: internetə qlobal və sərfəli çıxış imkanları təmin etmək məqsədilə İKT-yə əlçatanlığı artırmaq, habelə **11.2**: yol təhlükəsizliyini təmin etmək, xüsusilə ictimai nəqliyyatı genişləndirmək, bununla da hamıya təhlükəsiz, sərfəli, əlçatan və dayanıqlı nəqliyyat sisteminə çıxış imkanı təmin etmək.
7. Sosial infrastruktur sahələrinin inkişafı	4 KEYFİYYƏTLİ TƏHSİL 3 YAXŞI SƏHİYYƏ VƏ RİFAH	7-ci prioritet DİM 3 və 4-ü dəstəkləyir: 3-cü Məqsəd: sağlam yaşamı və hər kəsin hər yaşda rifahını təmin etmək, eləcə də 4-cü Məqsəd: inklüziv və bərabər keyfiyyətli təhsilin təminatı və hər kəsə ömürlük təhsil imkanları yaratmaq. Xüsusən də **4.2**-ni hədəfləyir: ibtidai təhsilə hazır olmaları üçün bütün qız və oğlanların keyfiyyətli erkən uşaq inkişafı, qayğı və məktəbəqədər təhsilə çıxış imkanlarını təmin etmək, habelə **4.3**: bütün qadınlar və kişilər üçün maliyyə baxımından

		münasib və keyfiyyətli texniki, peşə və ali təhsilə bərabər çıxış imkanını təmin etmək, eləcə də **4.4**: məşğulluq, layiqli iş imkanları və sahibkarlıq fəaliyyəti üçün müvafiq bacarıqlara, o cümlədən texniki və peşə vərdişlərinə malik olan gənclərin və yetkin insanların sayını artırmaq.
8. Ekoloji təhlükəsizliyin gücləndirilməsi		8-ci prioritet DİM 12 və 15-i dəstəkləyir: 12-ci Məqsəd: dayanıqlı istehlak və istehsal modellərini təmin etmək, eləcə də 15-ci Məqsəd: yer ekosistemlərini mühafizə və bərpa etmək və onların səmərəli istifadəsinə dəstək vermək, meşələrdən səmərəli istifadə etmək, səhralaşmaya qarşı mübarizə aparmaq, torpaq deqredasiyasını dayandırmaq, ona qarşı əks tədbirlər görmək və bioloji müxtəlifliyin itkisinin qarşısını almaq. Xüsusən də **12.5**-i: tullantıların qarşısının alınması, azaldılması, təkrar emala cəlb olunması və təkrar istifadəsi vasitəsilə tullantıların əmələ gəlməsini əhəmiyyətli dərəcədə azaltmaq, habelə **15.1**-i hədəfləyir: yer və daxili təmiz su ekosistemlərinin və onların xidmətlərinin, xüsusən də meşələrin, bataqlıq ərazilərin, dağların və quru ərazilərin qorunmasını, bərpasını və onlardan dayanıqlı istifadəni təmin etmək.

6. PLANIN MALİYYƏLƏŞDİRMƏ MƏNBƏLƏRİ VƏ MEXANİZMLƏRİ

Lerik Rayonunun İnkişaf Planı üzrə tədbirlərin aşağıdakı mənbələr hesabına maliyyələşdirilməsi nəzərdə tutulur:

- Azərbaycan Respublikasının dövlət büdcəsi;
- Büdcədən kənar fondlar;
- Azərbaycan İnvestisiya Şirkətinin maliyyə vəsaitləri;
- Sahibkarlığın İnkişafı Fondunun maliyyə vəsaitləri;
- Aqrar Kredit və İnkişaf Agentliyinin maliyyə vəsaitləri;
- Dövlət-özəl tərəfdaşlığı nəticəsində formalaşan maliyyə vəsaitləri;
- Yerli və xarici sahibkarların investisiyaları;
- Qiymətli kağızlar, o cümlədən səhm və istiqrazlar, törəmə maliyyə alətləri;
- Yerli kreditlər və qrantlar;
- Beynəlxalq təşkilatların, donorların, fondların və xarici dövlətlərin vəsaitləri (kreditləri, texniki və maliyyə yardımları);
- Qanunvericiliklə qadağan olunmayan digər mənbələr.

Planda nəzərdə tutulmuş tədbirlərin maliyyələşdirilməsinə özəl investisiyaların cəlb olunması təşviq ediləcəkdir.

7. PLANIN İCRASI, MONİTORİNQİ VƏ QİYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ MEXANİZMLƏRİ

Planın icrası məqsədilə müvafiq prioritet istiqamətlərə uyğun tədbirləri əhatə edən Tədbirlər Planı hazırlanmışdır. Tədbirlər Planı 3 (üç) illik müddəti əhatə edir. Tədbirlər Planında tədbirlər üçün müəyyənləşdirilmiş icra müddətləri və ikinci ildən etibarən isə əvvəlki illərdə planın icra vəziyyəti nəzərə alınmaqla, hər il üçün təfsilatlı cari (operativ) tədbirlər planları hazırlanacaqdır.

Planın icrası tədbirlər üzrə ilkin, aralıq və yekun nəticələr nəzərə alınmaqla monitorinq olunacaqdır. Bu göstəricilər müvafiq fəaliyyət istiqamətlərinin icra statusunu qiymətləndirməyə imkan verəcəkdir.

Plan üzrə monitorinq və qiymətləndirmə Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyən olunmuş müvafiq qaydalara əsasən həyata keçiriləcəkdir.

8. PLANIN HƏYATA KEÇİRİLMƏSİNƏ DAİR TƏDBİRLƏR PLANI

(İlkin variant)

№	Tədbirin adı	Əsas icraçı orqan (qurum)	Digər icraçılar	İcra müddəti	Nəticə indikatorları		
					İlkin nəticələr	Aralıq nəticələr	Yekun nəticələr
8.1. Prioritet 1. Kənd təsərrüfatının inkişafının gücləndirilməsi							
8.1.1.	Aqrokimyəvi maddələrin təchizatının yaxşılaşdırılması	KTN	İN, Lerik RİH	2024-2026	Lerik şəhəri, Piran, Şingədulan, Çayrud, Qosmalian kəndlərində səyyar təchizat məntəqələrinin yaradılması	İri yaşayış məntəqələrində əlavə səyyar təchizat məntəqələrinin yaranması	Rayonda kənd təsərrüfatının inkişafı və məhsuldarlığın artması
8.1.2.	Fermerlərin maarifləndirilməsi tədbirlərinin genişləndirilməsi	KTN	İN, Lerik RİH	2024-2026	Rayonda fəaliyyət göstərən fermer subyektlərinin maarifləndirmə tədbirlərinə cəlb oluması üçün tədbirlərin görülməsi	Müvafiq dövr ərzində 3 minə yaxın fermerin maarifləndirici təlimlərə cəlb olunması	Fermerlərin bilik və bacarıqlarının artırılması, kənd təsərrüfatında məhsuldarlığı artması
8.1.3.	Keyfiyyətli toxum və tinglərlə təminatın yaxşılaşdırılması	KTN	Lerik RİH	2024-2026	Fermerlərin keyfiyyətli toxum (kartof) və tinglərlə (alma və digər) təminatı səviyyəsinin yüksəldilməsi üçün müvafiq tədbirlərin görülməsi	Fermerlərin müvafiq toxumlara əlçatanlığının və təminatının yaxşılaşması	Rayonda bitkiçilik məhsulları istehsalının və fermerlərin gəlirlərinin artması
8.1.4.	Meşə qida məhsullarının və dərman bitkilərinin yığımının artırılması və satışı məntəqəsinin yaradılması	Lerik RİH	İN, KTN,	2024-2026	Meşə qida məhsulları və yabanı dərman bitkilərinin yığımına və satışına dəstək tədbirlərinin (satış məntəqələrinin yaradılması) genişləndirilməsi	Rayonda azı bir satış məntəqəsinin yaradılması	Rayonun təbii-iqtisadi və insan resurslarından istifadənin genişlənməsi, səmərəliliyinin artması

№	Tədbirin adı	Əsas icraçı orqan (qurum)	Digər icraçılar	İcra müddəti	Nəticə indikatorları		
					İlkin nəticələr	Aralıq nəticələr	Yekun nəticələr
8.1.5.	Rayon üçün səciyyəvi olan yerli kənd təsərrüfatı məhsullarının brendləşdirilməsi və təşviqi	VXSİDA	KTN, İN, Lerik RİH	2024-2026	Rayon üçün səciyyəvi olan yerli kənd təsərrüfatı məhsullarının (kartof, alma, bal və s.) brendləşdirilməsi üçün zəruri işlərin görülməsi	Seçilmiş məhsullar üzrə azı bir fermer təsərrüfatının məhsulunun brendləşdirilməsi və satışının təşviqi	Rayonda kənd təsərrüfatının inkişafı və fermerlərin gəlirlərinin artması
8.1.6.	Kənd təsərrüfatında dağlıq relyefə uyğun müasir texnikalardan istifadənin genişləndirilməsi	KTN	İN, Lerik RİH	2024-2026	Fermerlərin ehtiyacı olduğu dağlıq relyefə uyğun müasir texnikaların (dağ kombaynı, şum traktoru, otbiçən, kotan və toxumsəpən) təminatı səviyyəsinin yüksəldilməsi istiqamətində işlərin görülməsi	Dağlıq relyefə uyğun yeni müasir texnikaların sayının artması	Rayonda kənd təsərrüfatının intensiv inkişafının sürətlənməsi və rəqabətqabiliyyətliliyinin artması
8.1.7.	Yem tədarükünün yaxşılaşdırılması	KTN	Lerik RİH	2024-2026	Yem tədarük-satış məntəqələrinin yaradılması üçün zəruri tədbirlərin görülməsi	Rayonda azı bir yem tədarük-satış məntəqəsinin yaranması	Rayonda heyvandarlıq məhsulları istehsalının və fermerlərin gəlirlərinin artması
8.1.8.	Heyvandarlıq məhsulları istehsalına dəstəyin artırılması	Lerik RİH	İN, KTN, ƏƏSMN,	2024-2026	Seçilmiş heyvandarlıq məhsullarının (ət, süd, yun, yumurta, arıçılıq məhsulları) istehsalı və ev təsərrüfatlarında ilkin emalı imkanlarının genişləndirilməsi təkliflərin hazırlanması	Müvafiq məhsulların ev təsərrüfatlarında ilkin emalı üçün zəruri avadanlıq və vasitələrin (inkubator, südayırıcı, yun təmizləmə, darama, əyirmə və toxuma avadanlıqları, arıçılıq məhsulları emalı avadanlıqları) əldə olunması	Rayonda məhsul istehsalının, məşğulluq səviyyəsinin və fermerlərin gəlirlərinin artması

№	Tədbirin adı	Əsas icraçı orqan (qurum)	Digər icraçılar	İcra müddəti	Nəticə indikatorları		
					İlkin nəticələr	Aralıq nəticələr	Yekun nəticələr
8.1.9.	Kənd-təsərrüfatı məhsullarının satışı üçün həftəlik bazarların (yarmarkaların) təşkil edilməsi	Lerik RİH	KTN, İN	2024-2026	Müvafiq bazarların təşkili üçün yerlərin müəyyənləşdirilməsi və zəruri işlərin görülməsi	Rayon ərazisində azı iki yaşayış məntəqəsində (şəhər mərkəzi və kənd) müvafiq bazarların təşkili	Fermerlərin bazara çıxış imkanlarının genişləndirilməsi və gəlir imkanlarının artması
8.2. Prioritet 2. Sənaye potensialından istifadənin gücləndirilməsi							
8.2.1.	Kənd təsərrüfatı məhsullarının emalı müəssisələrinin yaradılması	Lerik RİH	İN, KTN, VXSİDA,	2024-2026	Müvafiq emal müəssisələrinin müəyyənləşdirilməsi, investisiya layihələrinin hazırlanması və investisiyaların cəlb olunması istiqamətində tədbirlər görülməsi	Müvafiq mexanizmlər vasitəsilə müəyyənləşdirilmiş emal müəssisələrinin yaradılması üçün dəstək göstərilməsi	Rayonun sənayesinin inkişafı, əhalinin gəlir və məşğulluq imkanlarının artması
8.2.1.1.	Dərman bitkilərinin tədarükü və ilkin emalı üzrə kiçik ölçülü müəssisəsinin yaradılması	Lerik RİH	İN, KTN, VXSİDA, Lerik RİH, digər aidiyyəti dövlət orqanları	2024-2026	Müalicəvi dərman bitkilərinin ilkin emalı müəssisəsinin yaradılması ilə bağlı layihələrin hazırlanması	Rayonda azı bir kiçik ölçülü müəssisənin yaradılması və fəaliyyətinin təşkili	Rayonda kənd təsərrüfatının inkişafı və fermerlərin gəlirlərinin artması
8.2.1.2.	Kiçik ölçülü meyvəqurutma müəssisəsinin yaradılması	Lerik RİH	İN, KTN, VXSİDA, Lerik RİH, digər aidiyyəti dövlət orqanları	2024-2026	Kiçik ölçülü meyvəqurutma müəssisəsinin yaradılması ilə bağlı layihələrin hazırlanması və investorun cəlb edilməsi	Rayonda azı bir kiçik ölçülü müəssisənin yaradılması və fəaliyyətinin təşkili	Rayonda kənd təsərrüfatının inkişafı və fermerlərin gəlirlərinin artması
8.2.1.3.	Kiçik ölçülü kartof çipsi istehsalı müəssisəsinin yaradılması	Lerik RİH	İN, KTN, VXSİDA, Lerik RİH, digər aidiyyəti dövlət orqanları	2024-2026	Kiçik ölçülü kartof çipsi istehsalı müəssisəsinin yaradılması ilə bağlı layihələrin hazırlanması və investorun cəlb edilməsi	Rayonda azı bir kiçik ölçülü müəssisənin yaradılması və fəaliyyətinin təşkili	Rayonda kənd təsərrüfatının inkişafı və fermerlərin gəlirlərinin artması

№	Tədbirin adı	Əsas icraçı orqan (qurum)	Digər icraçılar	İcra müddəti	Nəticə indikatorları		
					İlkin nəticələr	Aralıq nəticələr	Yekun nəticələr
8.2.2.	Mövcud tikinti materialları sənayesinin potensialından istifadə imkanlarının artırılması	Lerik RİH	İN, ETSN, Lerik RİH	2024-2026	Mövcud tikinti materialları (mərmər, əhəng, gil, bazalt, sement) ehtiyyatlarının istismarı məqsədilə investisiya layihələrinin hazırlanması və investorların cəlb olunması	Müvafiq istiqamətlər üzrə azı bir investisiya layihəsinin hazırlanması və reallaşması üçün zəruri işlərin görülməsi	Rayonun sənayesinin inkişafı, əhalinin gəlir və məşğulluq imkanlarının artması
8.3. Prioritet 3. Sahibkarlığın inkişafının gücləndirilməsi							
8.3.1.	Sahibkarların biznesin aparılması, maliyyə və rəqəmsal savadlılıqlarının artırılması istiqamətində işlərin görülməsi	İN	KTN, RİNN, Lerik RİH	2024-2026	Sahibkarlıq subyektlərinə müvafiq istiqamətlər üzrə təlimlərin, məlumatlandırma və təşviqat tədbirlərinin təşkili	Sahibkarların müntəzəm olaraq (azı rübdə bir dəfə) təlimlərə cəlb olunması	Rayonda sahibkarlığın inkişafı və onun rayonun inkişafına verdiyi töhfənin artması
8.3.1.1	Müasir satış kanallarından, o cümlədən e-ticarət və m-ticarətdən (elektron və mobil) istifadənin təbliğinin gücləndirilməsi	İN	RİNN, Lerik RİH	2024-2026	Müasir satış kanallarından istifadənin təbliği ilə əlaqədar məlumatlandırma və təşviqat kampaniyalarının təşkili	Sahibkarların, gənclərin və digər maraqlı tərəflərin bu kampaniyalara cəlb edilməsi	Rayonda bazar infrastrukturunun inkişafı, ticarətin genişlənməsi, gəlir imkanlarının artması və yaşayış şəraitinin yaxşılaşması
8.3.2.	Rayon mərkəzində daimi fəaliyyət göstərən bazarın yaradılması	Lerik RİH	İN, ETSN, KTN	2024-2026	Rayon mərkəzində müvafiq bazarın yaradılması ilə əlaqədar layihənin hazırlanması və həyata keçirilməsi üçün zəruri işlərin görülməsi	Müvafiq daimi bazarın fəaliyyətə başlaması	Rayonda bazar infrastrukturunun inkişafı, ticarətin genişlənməsi, gəlir imkanlarının artması və yaşayış şəraitinin yaxşılaşması

№	Tədbirin adı	Əsas icraçı orqan (qurum)	Digər icraçılar	İcra müddəti	Nəticə indikatorları		
					İlkin nəticələr	Aralıq nəticələr	Yekun nəticələr
8.4. Prioritet 4. Turizmin inkişafının sürətləndirilməsi							
8.4.1.	Rayonun müvafiq potensiala malik ərazilərində Turizm-istirahət zonalarının yaradılması üçün zəruri işlər görülməsi	Lerik RİH	DTA, İN, KTN, ETSN,	2024-2026	Seçilmiş ərazilərdə (Qosmalian, Kələxanı, Kəlvəz, Əvilə, Bülüdül) Turizm-istirahət zonalarının yaradılması üçün layihə sənədlərinin hazırlanması və reallaşması istiqamətində tədbirlər görülməsi	Rayonda azı bir Turizm-istirahət zonasının yaranması	Rayonda turizmin inkişafı, əhalinin gəlir və məşğulluq imkanlarının artması
8.4.2.	Rayonun təbii-iqlim şəraiti və turizm potensialı nəzərə alınaraq aqro, eko və yaşıl turizmin sahələrinin inkişaf etdirilməsi	DTA	İN, KTN, ETSN, Lerik RİH	2024-2026	Müvafiq təkliflərin hazırlanıb aidiyyəti üzrə təqdim edilməsi və reallaşması üçün tədbirlər görülməsi	Rayonda müvafiq istiqamət üzrə azı iki turizm marşrutunun müəyyən edilməsi və fəaliyyətə başlaması	Rayonda turizmin inkişafı, rəqabətqabiliyyətliliyinin yüksəlməsi, əhalinin gəlir və məşğulluq imkanlarının artması
8.4.2.1.	Rayonda ev turizminin (homestay) inkişaf etdirilməsi	DTA	İN, MdN, KTN, Lerik RİH	2024-2026	Ev turizmi (homestay) üçün standartların müəyyən edilməsi və kənd evlərində şəraitin yaxşılaşdırılması üçün tədbirlərin görülməsi	Müvafiq turizm sektorunun inkişafı	Rayonda turizmin inkişafı, rəqabətqabiliyyətliliyinin yüksəlməsi, əhalinin gəlir və məşğulluq imkanlarının artması
8.4.3.	Seçilmiş istiqamətlərdə turizm marşrutlarının təşkili	DTA	MdN, Lerik RİH	2024-2026	Müvafiq marşrutların (Qələbin şəlaləsi, Bibiyani şəlaləsi, Oğlan və Qız qalaları) təşkili üçün layihələrin hazırlanması və onların reallaşdırılması üçün tədbirlərin görülməsi	Turizm marşrutlarının hazırlanıb istifadəyə verilməsi	Rayonda turizmin inkişafı, rəqabətqabiliyyətliliyinin yüksəlməsi, əhalinin gəlir və məşğulluq imkanlarının artması

№	Tədbirin adı	Əsas icraçı orqan (qurum)	Digər icraçılar	İcra müddəti	Nəticə indikatorları		
					İlkin nəticələr	Aralıq nəticələr	Yekun nəticələr
8.4.4.	Turizm obyektlərində xidmətin keyfiyyətinin yüksəldilməsi	DTA	İN, KTN, ETSN, Lerik RİH	2024-2026	Turizm obyektlərində xidmətin keyfiyyətinin yaxşılaşdırması üçün maarifləndirmə işlərinin aparılması və təlimlərin keçirilməsi	Turizm obyektlərində göstərilən xidmətlərin keyfiyyətinin yüksəlməsi	Rayonda turizmin inkişafı
8.4.5.	Turizm üzrə marketinq, reklam və təbliğat işlərinin gücləndirilməsi istiqamətində tədbirlərin görülməsi	Lerik RİH	DTA, İN, MdN, KTN	2024-2026	Rayonda turizm üzrə marketinq, reklam və təbliğat işlərinin gücləndirilməsi (o cümlədən turizm-informasiya mərkəzinin yaradılması və turizm Festivalının keçirilməsi)	Turizm informasiya mərkəzinin fəaliyyətə başlaması və rayonda il ərzində bir dəfə turizm Festivalının keçirilməsi	Rayonda turizmin inkişafı
8.5. Prioritet 5. Əmək resurslarından istifadə səviyyəsinin yüksəldilməsi							
8.5.1.	Rayonda insanların müasir peşələr üzrə ixtisaslaşması və rəqəmsal bacarıqlarının artırılması istiqamətində işlərinin gücləndirilməsi	ƏƏSMN	ETN, İN, Lerik RİH	2024-2026	Rayonda müvafiq istiqamətlərdə maarifləndirmə tədbirlərinin və təlimlərin sayının və keyfiyyətinin artırılması o cümlədən əlaqədar QHT-lərin bu işlərə cəlb edilməsi	Əhalinin (gənclərin, qadınların və digər maraqlı tərəflərin) bilik və bacarıqlarının artması	Rayonda insan potensialının güclənməsi
8.5.2.	Xalq sənətkarlığının ənənəvi növlərinin (xalçaçılıq, toxuculuq, tikmə) inkişafı və satış məqsədli yerli sənətkarlıq məhsullarının (suvenirlər) hazırlanmasına dəstəyin artırılması	Lerik RİH	MdN, DTA, İN	2024-2026	Xalq sənətkarlığının ənənəvi növlərinin (xalçaçılıq, toxuculuq, tikmə və s.) inkişafı üzrə maraqlı şəxslərin müəyyənləşdirilməsi və onların həvəsləndirilməsi istiqamətində tədbirlərin (güzəştli kreditlər, avadanlıqlar, məsləhət xidmətləri və.s ilə təminat) görülməsi	Rayonda istehsal olunan xalq sənətkarlığı məhsullarının həcminin artması	Rayonun təbii-iqtisadi və insan resurlarından istifadənin səmərəliliyinin artması

№	Tədbirin adı	Əsas icraçı orqan (qurum)	Digər icraçılar	İcra müddəti	Nəticə indikatorları		
					İlkin nəticələr	Aralıq nəticələr	Yekun nəticələr
8.6. Prioritet 6. Fiziki infrastruktur sahələrinin inkişafının sürətləndirilməsi							
8.6.1.	Kəndlərdə elektrik təchizatı şəbəkəsinin yenilənməsi işlərinin sürətlənməsi	"Azərişıq" ASC	Lerik RİH	2024-2026	Müvafiq işlər üzrə fəaliyyət planının hazırlanması (texniki avadanlıqların, dirəklərin və.s yenilənməsi)	Hazırlanmış plan əsasında işlərin aparılması	Rayonda elektrik təchizatı şəbəkəsinin yenilənməsi və yaşayış şəraitinin yaxşılaşması
8.6.2.	Kəndlərin qazlaşma səviyyəsinin artırılması	SOCAR "Azəriqaz" İB	Lerik RİH	2024-2026	Qazaşdırma işlərinin (69 kənd üzrə) davam etdirilməsi (*Bax: Əlavə 3)*	Rayonda qazlaşdırılmış yaşayış məntəqələrinin (ev təsərrüfatlarının) sayının artması	Rayonda qaz təchizatı səviyyəsinin artması və əhalinin yaşayış şəraitinin yaxşılaşması
8.6.3.	Kəndlərdə içməli su təchizatının yaxşılaşdırılması	ADSEA	Lerik RİH	2024-2026	Kəndlərə **(**33 kənd) içməli su xətlərinin çəkilməsi ilə bağlı müvafiq layihələrin hazırlanması (*Bax: Əlavə 3)*	Layihələr əsasında bərpa və tikinti işlərinin aparılması	Rayonda içməli və suvarma suyu təchizatının və yaşayış şəraitinin yaxşılaşması
8.6.4.	Müasir irriqasiya sistemlərinin tətbiqinin genişləndirilməsi	ADSEA	Lerik RİH	2024-2026	Kəndlər üzrə (Çayrud, Rvarud, Pirasora, Qosmalian, Kəlvəz, Göydərə) müvafiq layihələrin hazırlanması və onların yerinə yetirilməsi üzrə tədbirlər görülməsi	Müəyyənləşdirilmiş kəndlərdə müasir (damcı) suvarma sistemlərinin qurulması	Rayonda suvarma suyu təchizatının və yaşayış şəraitinin yaxşılaşması
8.6.4.1.	Kəndlərdə yağış sularının yığılması və saxlanması üçün sututar və su anbarlarının yaradılması	ADSEA	Lerik RİH, digər aidiyyəti dövlət orqanları	2024-2026	Müvafiq kəndlər (Rəzgov, Lələhilan, Miston, Niməkeş, Göydərə) sututar və su anbarlarının yaradılması ilə əlaqədar layihələrin hazırlanması	Müəyyənləşdirilmiş kəndlərdə sututar və su anbarlarının yaradılması	Rayonda içməli və suvarma suyu təchizatının və yaşayış şəraitinin yaxşılaşması

№	Tədbirin adı	Əsas icraçı orqan (qurum)	Digər icraçılar	İcra müddəti	Nəticə indikatorları		
					İlkin nəticələr	Aralıq nəticələr	Yekun nəticələr
8.6.5.	İctimai nəqliyyatın təşkili (şəhər-kənd və kəndlərarası)	Lerik RİH	RİNN, digər aidiyyəti dövlət orqanları	2024-2026	İctimai nəqliyyatın təşkili üçün layihələrin hazırlanması və aidiyyəti üzrə təqdim edilməsi	Rayonda ictimai nəqliyyatın fəaliyyətə başlaması	Rayonda nəqliyyat infrastrukturunun inkişafı və yaşayış şəraitinin yaxşılaşması
8.6.6.	Lənkəran və Bakı şəhərlərindən Lerik rayon mərkəzinə etibarlı nəqliyyat marşrutlarının təşkili	RİNN	Lerik RİH, digər aidiyyəti dövlət orqanları	2024-2026	Müvafiq təkliflərin hazırlanıb aidiyyatı üzrə təqdim edilməsi və reallaşması üçün tədbirlərin görülməsi	Müvafiq marşrutların təşkili və xidmətə başlaması	Rayonda nəqliyyat sahəsinin, həmçinin turizmin inkişafı, yaşayış şəraitinin yaxşılaşması
8.6.6.1.	Rayon mərkəzində avtovağzalın tikintisi	RİNN	Lerik RİH, digər aidiyyəti dövlət orqanları	2024-2026	Müvafiq təklifin hazırlanıb aidiyyatı üzrə təqdim edilməsi və reallaşması üçün tədbirlərin görülməsi	Rayonda mərkəzi avtovağzalın fəaliyyətə başlaması	Rayonda nəqliyyat sahəsinin, həmçinin turizmin inkişafı, yaşayış şəraitinin yaxşılaşması
8.6.7.	Kəndlərarası yolların təmiri	Lerik RİH	AAYDA, digər aidiyyəti dövlət orqanları	2024-2026	Müvafiq kəndlər üzrə (38,7 km-lik Əliabad-Kiravud-Nücü-Vamazğon, 11,7 km-lik Ağçay-Təkdam (Yardımlı), 15 km-lik Blaband-Andurma-Çayrud, 10 km-lik 40-cı km (kəndi)-Nüvədi-Əliabad, 25 km-lik Piran-Bürsülüm-Bobla, 18 km-lik Piran-Veri Əliabadı-Veri, 14 km-lik Lerik-Mastayıl-Livədirqə-Laman, 15 km-lik Nisli-Rəzgov) layihələrin hazırlanması və onların yerinə yetirilməsi üzrə tədbirlərin görülməsi	Müvafiq kəndlərdə yolların təmiri işlərinin aparılması	Rayonda nəqliyyat infrastrukturunun inkişafı və yaşayış şəraitinin yaxşılaşması

№	Tədbirin adı	Əsas icraçı orqan (qurum)	Digər icraçılar	İcra müddəti	Nəticə indikatorları		
					İlkin nəticələr	Aralıq nəticələr	Yekun nəticələr
8.6.8.	Rabitə, o cümlədən internet xidmətlərinin keyfiyyətinin yüksəldilməsi	RİNN	Lerik RİH, digər aidiyyəti dövlət orqanları	2024-2026	Müvafiq kəndlər (43 kənd) üzrə sürətli internetin çəkilməsi ilə bağlı layihələrin hazırlanması və onların yerinə yetirilməsi üzrə tədbirlər görülməsi (*Bax: Əlavə 3)*	Müvafiq kəndlərin sürətli internet xidmətinə çıxışının təmin edilməsi	Rayonda rabitə, o cümlədən internet xidmətlərinin keyfiyyətinin yüksəlməsi və yaşayış şəraitinin yaxşılaşması
8.7. Prioritet 7. Sosial infrastruktur sahələrinin inkişafı							
8.7.1.	Təhsil müəssisəsi olmayan kəndlərdə şagirdlərin daşınması üçün nəqliyyatın təşkili	Lerik RİH	ETN, RİNN	2024-2026	Təhsil müəssisəsi olmayan kəndlərdə (66 kənd) şagirdlərin daşınması üçün müvafiq avtobusların təşkili istiqamətində zəruri işlərin görülməsi (*Bax: Əlavə 3)*	Müvafiq kəndlərdə şagirdlərin daşınması üçün avtobusların xəttə buraxılması	Rayonda təhsil sahəsinin inkişafı
8.7.2.	Məktəbəqədər təhsil müəssisələri şəbəkəsinin genişləndirilməsi və ilkin təhsilə çıxış imkanlarının artırılması	ETN	Lerik RİH, digər aidiyyəti dövlət orqanları	2024-2026	Prioritetlərə uyğun seçilmiş kəndlərdə (Livədirqə, Züvüc, Şingədulan, Vizəzəmin, Vistən, Nücü) məktəbəqədər təhsili müəssisələrinin tikintisi üçün müvafiq layihə və təkliflərin hazırlanması	Hazırlanmış təkliflərin reallaşmasına müvafiq mexanizmlər vasitəsilə dəstək verilməsi, müəssisələrin fəaliyyətinin təşkili	Rayonda təhsil sahəsinin inkişafı
8.7.3.	Peşə təhsili müəssisəsinin maddi texniki bazasının gücləndirilməsi və müvafiq sahələr üzrə yeni ixtisaslar açılması	ETN	Lerik RİH, digər aidiyyəti dövlət orqanları	2024-2026	Müvafiq istiqamətlərdə təkliflər hazırlanması, o cümlədən tədris binasının digər uyğunlaşdırılmış binaya köçürülməsi məsələsinə baxılması	Peşə təhsili müəssisəsinin maddi-texniki bazasının yaxşılaşması və tələbata uyğun yeni ixtisasların açılması	Rayonda təhsil sahəsinin inkişafı

№	Tədbirin adı	Əsas icraçı orqan (qurum)	Digər icraçılar	İcra müddəti	Nəticə indikatorları		
					İlkin nəticələr	Aralıq nəticələr	Yekun nəticələr
8.7.4.	Təhsil sahəsinin ixtisaslı kadrlarla təminatının yaxşılaşdırılması	ETN	Lerik RİH	2024-2026	Rayon üzrə çatışmayan ixtisaslı kadrların (399 fənn müəllimi) cəlb olunması istiqamətində təkliflər hazırlanması və stimulverici tədbirlərin görülməsi	Təhsil sahəsinin ixtisaslı kadrlarla təminat səviyyəsinin yüksəlməsi	Rayonda təhsil sahəsinin inkişafı
8.7.5.	Səhiyyə sahəsinin ixtisaslı kadrlarla təminatının yaxşılaşdırılması və göstərilən xidmətlərin keyfiyyətinin yüksəldilməsi	SN	ETN, Lerik RİH	2024-2026	Rayonda üzrə çatışmayan ixtisaslı kadrların (67 həkim, 120 tib işçisi) cəlb olunması istiqamətində təkliflər hazırlanması və stimulverici tədbirlərin görülməsi	Səhiyyə sahəsinin ixtisaslı kadrlarla təminat səviyyəsinin və orada göstərilən xidmətlərin keyfiyyətinin yüksəlməsi	Rayonda səhiyyə sahəsinin inkişafı
8.8. Prioritet 8. Ekoloji təhlükəsizliyin gücləndirilməsi							
8.8.1	Ətraf mühitin çirklənməsinin azaldılması	Lerik RİH	ETSN	2024-2026	Ekoloji nəzarətin gücləndirilməsi istiqamətində tədbirlər görülməsi	Ətraf mühitə atılan tullantıların azalması	Rayonda ekoloji vəziyyətin və yaşayış şəraitinin yaxşılaşması
8.8.2.	Tullantıların yığılması və utilizasiyası sisteminin təkmilləşdirilməsi	Lerik RİH	ETSN	2024-2026	Tullantıların yığılması və utilizasiyasının təkmilləşdirilməsi məqsədilə rayon mərkəzində, iri kəndlərdə və turizm marşrutları üzərində zibil qutularının yerləşdirilməsi üçün müvafiq təkliflərin hazırlanması	Hazırlanmış layihələrin həyata keçirilməsi üçün tədbirlər görülməsi	Rayonda ekoloji vəziyyətin və yaşayış şəraitinin yaxşılaşması

№	Tədbirin adı	Əsas icraçı orqan (qurum)	Digər icraçılar	İcra müddəti	Nəticə indikatorları		
					İlkin nəticələr	Aralıq nəticələr	Yekun nəticələr
8.8.3.	Meşələrin mühafizəsi, quru ağaclardan təmizlənməsi və bərpası işlərinin gücləndirilməsi	ETSN	Lerik RİH	2024-2026	Rayonda müvafiq sahədə mövcud vəziyyətin qiymətləndirilməsi və işlərin gücləndirilməsi üçün təkliflər hazırlanması	Hazırlanmış təkliflər əsasında müvafiq işlərin aparılması	Rayonda ekoloji vəziyyətin və yaşayış şəraitinin yaxşılaşması
8.8.4.	Ətraf mühitin qorunması ilə əlaqədar maarifləndirmə işinin gücləndirilməsi	Lerik RİH	ETSN, ETN	2024-2026	Rayonda ətraf mühitin qorunması ilə əlaqədar maarifləndirmə üçün məlumatlandırma kampaniyaları və təlimlərin təşkili	Sahibkarların, gənclərin və digər maraqlı tərəflərin məlumatlandırma kampaniyalarına və təlimlərə cəlb edilməsi	Rayonda ekoloji vəziyyətin və yaşayış şəraitinin yaxşılaşması
8.8.5.	Təbii hadisələrin (sel və daşqın) risklərinin mövcud olduğu yaşayış məntəqələri üzrə mühafizə tədbirlərinin həyata keçirilməsi	ETSN	KTN, Lerik RİH və digər aidiyyəti dövlət orqanları	2024-2026	Rayonda müvafiq sahə üzrə mövcud risklərin qiymətləndirilməsi və görüləcək qabaqlayıcı tədbirlərin müəyyənləşdirilməsi istiqamətində təkliflərin hazırlanması	Hazırlanmış təkliflər əsasında müvafiq işlərin görülməsi	Rayonda ekoloji vəziyyətin və təbii fəlakətlərin təsirlərinin azalması

I ƏLAVƏ

Lerik rayonunda sürətli internet xidməti göstərilməyən yaşayış məntəqələrinin siyahısı (43 kənd üzrə 2146 təsərrüfat)

№	Yaşayış məntəqələrinin adı	Təsərrüfatın sayı
1	Lüləkəran	139
2	Noda	199
3	Orand	282
4	Köhnə Orand	21
5	Bilnə	48
6	Büzeyir	73
7	Dico	33
8	Vamazqon	45
9	Davıdonu	22
10	Zəriküməco	82
11	Bürsülüm	58
12	Ancəqəv	40
13	Bobla	22
14	Vov	75
15	Vıjaker	32
16	Vənədi	26
17	Qışlaq	37
18	Conu	64
19	Zeynako	36
20	Kaqoy	58
21	Vılıq	59
22	Loda	48
23	Ləkər	46
24	Nısoədi	17
25	Tülü	21
26	Hubi	13
27	Davradibi	81
28	Hücü	33
29	Sivəkəran	47
30	Sorsçay	55
31	Yux. Anburdərə	8
32	Halabın	7
33	Hoveri	19
34	Nisli	24
35	Tatonu	20
36	Qışlaq	9
37	Digah	6
38	Xocadoy	16
39	Çökərə	5
40	Hileydərə yaylaq	12
41	Həzovi	37
42	Kekonu	31
43	Barzavu	140

II ƏLAVƏ

Lerik rayonunda məktəb olmayan yaşayış məntəqələrinin siyahısı (66 kənd üzrə 13700 nəfər)

№	Məntəqələrin sayı və adları	Əhalinin sayı sayı
1.	Digov	29
2.	Bradi	503
3.	Bürsülüm	345
4.	Digovdərə	95
5.	Hiveri	282
6.	Hüseynabad	60
7.	Məhləabad	89
8.	Nısomürya	215
9.	Osnağakücə	161
10.	Perzora	97
12.	Pirzəkücə	464
13.	Piyəkücə	112
14.	Pendi	394
15.	Qədiməkücə	147
16.	Tatoni	144
17.	Təngəbin	234
18.	Xəlifəkücə	231
19.	Xəlifəkənd	43
20.	Yuxarı Bilnə	206
21.	Zardəbərə	769
22.	Cəngənəvud	401
23.	Sipyəreqon	281
24.	Akuşəpeştə	161
25.	Ancəqəv	241
26.	Camaşəir	341
27.	Çökərə	49
28.	Digah	56
29.	Divağac	164
30.	Dızdipok	371
31.	Ərdəbilə	252
32.	Gəndov	394
33.	Halabın	46
34.	Haran	95
35.	Hübi	66
36.	Həzovi	205
37.	Hilədərə	81
38.	Hoveri	128
39.	Hovil	367
40.	Kekonu	214
41.	Kornədi	298
42	Küman	246
43	Lələdulan	263
44.	Lələhiran	151
45.	Musavar	66
46.	Nisli	157
47.	Nıso	109
48.	Nosovədi	75
49.	Qələsər	183
50.	Qışlaq (Kələxan IƏD)	51
51.	Qışlaq(Tülüconu IƏD)	189
52.	Qışlaq (Piran ƏİN)	234
53.	Rəzəvül	239
54.	Şivlə	594
55.	Təndul	123
56.	Təbrizli	215
57.	Tülü	115
58.	Vənədi	151
59.	Xəlifəhoni	120
60.	Xocadoy	111
61.	Yuxarı Amburdərə	45
62.	Jindi	301
63.	Zardoni	143
64.	Zeynəko	173
65.	40 -cı kilometr	45
66.	Babakücə	632

III ƏLAVƏ

Lerik rayonunda qazlaşmayan yaşayış məntəqələrinin siyahısı (102 yaşayış məntəqəsi üzrə 6743 təsərrüfat)

Məntəqələrin sayı və adları	Abonentlərin sayı
Ağışlaq	52
Axunahiran	43
Akuşəpeştə	37
Almu	109
Ancəqəv	43
Aran	45
Arta	40
Biləvər	92
Bilnə	53
Bradi	108
Bülüdül	175
Bobla	27
Babagil	58
Boykəndil	46
Brkandul	191
Bürsülum	63
Buruq	78
Büzeyir	63
Camaşəir	54
Çeşman	55
Çökərə	5
Conu	69
Daster	106
Davidoni	27
Dico	38
Digah	6
Divağac	38
Dızdipok	89
Əliabad	79
Ərdəbilə	39
Gəndov	72
Geskon	32
Günəşli	120
Gürdəsər	155
Haftonu	58
35	**2365**

Məntəqələrin sayı və adları	Abonentlərin sayı
Halabın	7
Hamarat	108
Haran	27
Hübi	13
Hücü	25
Həzovi	42
Hilədərə	12
Hoveri	24
Hovil	74
Kekonu	36
Kiravud	57
Köhnə Orand	26
Kornədi	55
Küsəkəran	63
Küman	30
Laman	82
Ləkər	51
Lələdulan	38
Lələhiran	32
Lərmərud	134
Loda	58
Molalan	132
Musavar	8
Nücü	165
Nisli	29
Nıso	24
Nosovədi	22
Noda	149
Nüvədi	52
Orand	242
Osyodərə	49
Pirəsora	305
Qəvoy	63
Qələbin	81
Qələsər	43
35	**2358**

Məntəqələrin sayı və adları	Abonentlərin sayı
Qılqılov	70
Qışlaq (Kələxan İƏD)	9
Qışlaq (Tülüconu İƏD)	31
Rəzəvül	52
Şingədulan	145
Sivəkaran	52
Şivlə	79
Siyov	111
Şonaçola	43
Sors	89
Sorsçay	60
Soru	158
Təndul	19
Təbrizli	39
Tikəband	128
Tülü	26
Vamazğon	50
Vənədi	31
Veri Əliabadı	98
Vıjaker	37
Vılık	69
Vistən	114
Vov	80
Xanagah	164
Xəlifəhoni	18
Xocadoy	21
Yuxarı Amburdərə	8
Zardoni	27
Zenoni	84
Zeynəko	39
Zövnə	64
40 -cı kilometr	5
32	**2020**

IV ƏLAVƏ

List of villages with drinking water problems in Lerik district (33 settlements)

№	Number and mane of settlements
1	Ambu
2	Barzavu
3	Cəngəmiran
4	Durğan
5	Mastail
6	Murya
7	Nuravud
8	Piran
9	Pirzəkücə
10	Veri
11	Zərigümaco
12	Ağqışlaq
13	Bradi
14	Buruq
15	Gürdəsər
16	Kiravud
17	Küman
18	Laman
19	Lərmərud
20	Molalan
21	Noda
22	Nüvədi
23	Pirəsora
24	Rəzəvül
25	Sors
26	Siyov
27	Soru
28	Şingədulan
29	Tikəband
30	Vistən
31	Zenoni
32	Zövnə
33	Züvüç